

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra práva životního prostředí

**TRESTNĚPRÁVNÍ ODPOVĚDNOST
V PRÁVU ŽIVOTNÍHO
PROSTŘEDÍ**

Diplomová práce

Michaela Remešová

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Milan Damohorský, DrSc.

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2. ledna 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Michaela Remešová

Mé poděkování především patří panu prof. JUDr. Milanu Damohorskému, DrSc. za vstřícnost, mimořádnou ochotu a čas, jenž mé práci a jejímu vedení věnoval. Děkuji rovněž rodině za jejich podporu a trpělivost a zejména pak mému otci, nrap. Lubomíru Remešovi, za konzultace, věcné rady a za to, že u mne o problematiku trestní odpovědnosti probudil zájem.

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	3
1 Základní pojmy.....	5
1.1 Životní prostředí	5
1.2 Ochrana životního prostředí.....	6
1.3 Právní odpovědnost.....	7
1.3.1 Pojem odpovědnosti a její druhy.....	7
1.3.2 Definice právní odpovědnosti	7
1.3.3 Základy právní odpovědnosti.....	8
1.3.4 Funkce právní odpovědnosti	8
1.3.5 Shrnutí.....	8
2 Role sankcí v ochraně životního prostředí	9
2.1 Druhy odpovědnosti uplatňované v ochraně životního prostředí	9
2.1.1 Deliktní odpovědnost	10
2.1.1.1 Administrativněprávní odpovědnost	12
2.1.1.2 Trestněprávní odpovědnost	12
2.1.2 Odpovědnost za ztráty na životním prostředí	13
2.1.2.1 Odpovědnost za škodu na životním prostředí	14
2.1.2.2 Odpovědnost za ekologickou újmu	15
2.1.3 Shrnutí.....	15
3 Trestní odpovědnost	17
3.1 Trestní odpovědnost fyzických osob	20
3.1.1 Základy trestní odpovědnosti fyzických osob.....	20
3.1.2 Historický vývoj právní úpravy	22
3.1.2.1 Podoba právní úpravy po r. 1989	22
3.1.2.2 Podoba právní úpravy po r. 2002	23
3.1.2.3 Přijetí zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku	24
3.1.2.4 Stav po přijetí tzv. euronovely.....	24
3.1.3 Platná právní úprava.....	25
3.1.4 Systematika platné právní úpravy	26
3.1.5 Zhodnocení.....	30
3.2 De lege ferenda.....	33
3.3 Trestní odpovědnost právnických osob	33
3.3.1 Trestní odpovědnost právnických osob na úseku ochrany životního prostředí	34
3.3.2 Základy trestní odpovědnosti právnických osob.....	34
3.3.3 Specifika trestání právnických osob za trestné činy proti životnímu prostředí	36
3.3.4 Správní delikty právnických osob a fyzických osob podnikajících na úseku ochrany životního prostředí	37
3.4 Vazba trestněprávní odpovědnosti v právu životního prostředí k jiným oblastem práva.....	39
3.4.1 Vztah k hmotnému právu	39
3.4.2 Vztah k administrativněprávní odpovědnosti	42
3.5 Shrnutí	46

4 Švédská právní úprava – srovnání.....	48
4.1 Úvod	48
4.2 Základy trestní odpovědnosti ve švédské právní úpravě	49
4.2.1 Trestní odpovědnost fyzických osob.....	49
4.2.2 Pojetí trestného činu a tresty, jež je možné za ně ukládat.....	50
4.2.3 Trestní odpovědnost právnických osob.....	51
4.2.4 Ukládání firemních pokut (<i>företagsbot</i>).....	51
4.2.5 Založení trestní odpovědnosti právnické osoby.....	52
4.3 Trestné činy proti životnímu prostředí dle švédské právní úpravy.....	54
4.4 Shrnutí.....	56
Závěr	58
Seznam zkratk	63
Použitá literatura	64
Summary	71
Abstrakt.....	72
Abstract	73

Úvod

Rostoucí zájem o životní prostředí a zejména zvyšující se zájem společnosti na jeho zachování v pokud možno nezměněné podobě pro budoucí generace vedl v posledních desetiletích k výraznému rozvoji institutů takovéto cíle zajišťujících. Jako institut tento cíl zajišťující neúčinněji osvědčuje se pak, s ohledem na její represivní a preventivní funkci, ochrana cestou trestního práva, a to ať už na poli úpravy evropské, kde směrnicí o trestněprávní ochraně životního prostředí byly konečně sjednoceny požadavky, jichž jednotlivé státy mají přizpůsobením svých právních řádů dosáhnout, i na poli národním, kde se státy dlouhodobě snaží tyto požadavky naplňovat a účinnou ochranu životního prostředí a jeho složek tak zajistit.

K označení trestné činnosti páchané na úseku životního prostředí se užívá pojmu environmentální kriminalita¹. Nutno zdůraznit, že výskyt tohoto typu trestné činnosti, ač skrytě, neustále roste, čímž roste i jeho význam a potřeba na tento typ kriminality účelně reagovat. Její následky nejsou možná vždy tolik viditelné², avšak jsou o to vážnější, neboť nejenže jsou schopny významně ovlivnit životní podmínky pro existenci organismů včetně člověka, ale skrze změnu těchto podmínek jsou způsobilé i ohrozit lidský život a zdraví. K tomu dále přistupuje skutečnost, že tento typ kriminality je často páchán organizovaně, ve velkém rozsahu, protiprávní činností právnických osob disponujících značným kapitálem, a z důvodu častého hraničního přesahu mívá až mezinárodní rozsah a význam. Z uvedených důvodů je tedy její poznání a skrze toto poznání nastavený účinný postih o to více žádoucí. Tato skutečnost, vedle trvalého zájmu o problematiku environmentální kriminality a charakteristiku jejích pachatelů, mne vedla k tomu, že jsem si při výběru předmětu své diplomové práce zvolila dané téma.

Při tvorbě této práce byla použita jak metoda deskripce, při níž byly využity postupy analytické i syntetické, tak metoda komparace, neboť vedle toho, že porovnávání zvoleného způsobu řešení s jinými možnými způsoby řešení je jedním ze základních požadavků na tvorbu kvalitativně hodnotných norem, je cílem této práce i

¹ Např. Bahýľová, L. MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). In Trestní právo 11/2010. s. 5.

² Srov. Jarmiř, L. Trestní právo a ochrana životního prostředí In Trestněprávní revue 9/2010, s. 269.

zhodnocení současného stavu cestou zdůraznění pozitiv a upozornění na nedostatky, případně snaha o navržení možné cesty jejich odstranění a s tím spojeného zdokonalení.

Pro ucelenou představu o problematice trestněprávní odpovědnosti v právu životního prostředí proto v první kapitole představíme základní termíny a definujeme, co je míněno pojmem životní prostředí a ochrana životního prostředí, uvedeme, co je míněno pojmem právní odpovědnost, čím je založena, jaké jsou její funkce a jaké její druhy lze v oblasti ochrany životního prostředí nalézt.

Ve druhé kapitole se budeme zabývat rolí, jež v ochraně životního prostředí hrají sankce a z jakého typu odpovědnosti v dané oblasti tyto sankce plynou. Představíme a stručně charakterizujeme jednotlivé druhy právní odpovědnosti uplatňované při zajišťování ochrany životního prostředí.

Ve třetí kapitole se pak blíže zaměříme na vlastní téma práce, tj. trestněprávní odpovědnost, kde představíme základy její právní úpravy. Poté se budeme věnovat právní úpravě trestní odpovědnosti uplatňované zvláště vůči fyzickým a zvláště vůči právnickým osobám, kde se pokusíme postihnout specifika tohoto rozdělení. Nosnou částí této kapitoly a celkově této práce je odpovědnost fyzických osob, která plyne z koncepce individuální odpovědnosti trestního práva, jež byla zastávána českým právním řádem až do roku 2011, kdy byl přijat zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Při popisu právní úpravy trestní odpovědnosti v právu životního prostředí projdeme její historii, zmíníme přelomové novelizace a zlom, jenž nastal přijetím nového trestního zákoníku. Platné právní úpravě se budeme věnovat dále tak, že nejprve tuto úpravu stručně představíme, poté ji systematicky uspořádáme a nakonec zmíníme i její přesahy do jiných oblastí práva.

V poslední, čtvrté kapitole, se pak budeme zabývat srovnáním výše uvedené české právní úpravy s úpravou trestní odpovědnosti v oblasti životního prostředí Švédského království. Toto srovnání se v závěru kapitoly pokusíme vyhodnotit.

Závěr celé práce pak problematiku shrne a upozorní na nejvýznamnější problémy.

1 Základní pojmy

1.1 Životní prostředí

Definice pojmu *životní prostředí*, pro svou složitost a mimoprávní původ pojmu obecně dána není, proto se v odborných kruzích³ přejímá definice používaná primárně zákonem č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů, která je však přiměřeně použitelná i na předmět oboru práva životního prostředí obecně.

Zákon pod pojmem životní prostředí v §2 rozumí vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů, včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Tato definice je poměrně široká a pokrývá všechny složky životního prostředí (ze zákona: zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie), jimž je třeba poskytovat ochranu.

Jako problematické se však může jevit zařazení struktur uměle vytvořených člověkem. Brněnská právnická fakulta⁴ zastává názor, že i člověkem uměle vytvořené struktury jsou součástí životního prostředí, když životní prostředí definuje jako „*prostor (prostředí), eventuálně jeho části, v němž existuje (může existovat) život. Aby v určitém prostoru mohl existovat život, musí tento prostor mít kvalitu (vlastnosti), které existenci života umožňují. Kvalitu určitého prostoru (prostředí) spoluurčuje vše, co se v něm nachází a je tedy jeho součástí, i vztahy mezi těmito součástmi. Součástí životního prostředí je i každá forma života, která se v něm nachází. Je svým prostředím neoddělitelně spojena výměnou látek a energií. Prostředí a formy života v něm se vzájemně ovlivňují*“. Z uvedeného pojetí je tak zřejmé, že i umělé prostředí člověkem vytvořené je považováno za součást celku životního prostředí, neboť vytváří podmínky existence jak člověka, tak postupem času i jiných organismů.

V této práci je však shodně s pražskou právnickou fakultou zastáván názor, že jsou-li člověkem vytvořené struktury nazývány umělými, nelze je z podstaty věci považovat za složku vytvářející přirozené podmínky existence. Je-li něco přirozeného, není to vytvořeno uměle či způsobeno lidským konáním, naopak jde o něco zcela

³ Např. Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010. nebo Chmelík, J. a kol. Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení. Praha : Linde, 2005.

⁴ Pekárek, M. Průchová, I. Dudová, J. Jančářová, I. Tkáčiková, J. Právo životního prostředí 1. díl. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 13-18.

přírodního⁵. Takovýmto pojetím by byl pojem životní prostředí neúměrně tříštěn a bylo by velmi obtížné stanovit, jakým způsobem je třeba takto koncipované životní prostředí chránit, když v současné době je zdrojem v podstatě všech ekologických problémů člověk a jím činěné kroky vedené ekonomickým cílem⁶.

1.2 Ochrana životního prostředí

Vzhledem k významu životního prostředí pro existenci života je zřejmé, že je potřeba poskytnout takovému prostředí ochranu. Chránit životní prostředí je, podle obsahu zákonné definice a podle zvolených prostředků⁷, možné buď defenzivně, nebo ofenzivně. Tento dvojí možný způsob ochrany plyne z definice ochrany životního prostředí, jež je obsažena v § 9 již zmíněného zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí. Dle této definice se ochranou životního prostředí rozumí *činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí* (defenzivní přístup) *nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje* (ofenzivní přístup). V defenzivním přístupu je užito cesty prevence formou stanovení podmínek, za nichž lze činnosti s vyšším potenciálem vzniku znečištění provozovat, pokud je vůbec v souladu se zákonem provozovat lze. Ofenzivní přístup je naopak přístupem aktivně potírajícím zdroje znečištění cestou jejich odstranění či alespoň částečného eliminování jejich negativního dopadu formou uvedení v předešlý stav či alespoň kompenzace v případě, že původní stav obnovit nejde. Formou ofenzivní ochrany, avšak s defenzivními prvky, je dle našeho názoru i ochrana zajišťovaná cestou represe, kdy za vzniklé znečištění je jeho původci ukládána sankce, jež mu má zabránit v dalším znečišťování a zároveň působit preventivně tak, aby se podobného nežádoucího chování zdržel i do budoucna.

⁵ Tomu nasvědčuje i samotný význam slova dle Slovníku spisovné češtiny, kdy jako jeden z hlavních významů slova *přírozený* je uváděna vlastnost *daný přírodou, vyplývající z jejich zákonitostí a související s nimi*.

⁶ Tak např. J. Prchalová ve svých skriptech mluví o životním prostředí jako o veřejném statku, sestávajícím z přírodních statků a služeb, jež lidé využívají k uspokojení svých potřeb. Jako základní příčinu všech environmentálních problémů pak vidí selhání trhu, kdy trh sám není schopen vybrat nejvhodnější řešení rozdělení omezených přírodních statků a služeb tak, aby byly uspokojeny potřeby všech lidí. Na základě toho pak dochází k plýtvání zdroji a znečišťování životního prostředí. Viz Prchalová, J. Právo životního prostředí. 1. vydání. Praha : Vysoká škola manažerské informatiky a ekonomiky, a.s., 2010. s. 9.

⁷ Zvolené prostředky mohou být samozřejmě jak právního, tak mimoprávního charakteru. Avšak vzhledem k tématu a účelu této práce, zabýváme se zde jen prostředky právními.

1.3 Právní odpovědnost

1.3.1 Pojem odpovědnosti a její druhy

Pojem odpovědnosti je obecně⁸ vnímán jako značně komplikovaný a obtížně definovatelný. Odpovědnost chápeme především jako společenský institut nebo zvláštní typ společenského vztahu, jenž je zakládán vztahy jinými.

V závislosti na typu společenských norem, jejichž porušení vede ke vzniku odpovědnosti, rozeznáváme odpovědnost *politickou, ústavní, morální a právní*. Uvedené druhy odpovědnosti se od sebe liší zvláště typem sankce, jenž s sebou daný typ odpovědnosti nese. Za nejvýznamnější⁹, a také ve společenském povědomí nejvíce rozšířené kategorie, jsou považovány odpovědnost morální a právní.

1.3.2 Definice právní odpovědnosti

Právní odpovědnost podle A. Gerlocha¹⁰ je „*zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové povinnosti sankční povahy*“. Je možné ji chápat ve dvojí rovině: jako právní institut (neboli ucelující pojem), či jako zvláštní typ právního vztahu (při rozlišování v ní obsažených dvou stejnorodých prvků – dvou právních povinností). Právní odpovědnost chápána institucionálně zvýrazňuje složku reprezentující „*povinnost snášet následky chování v rozporu se společensky akceptovanými normativními pravidly*“.¹¹ K uplatnění institutu právní odpovědnosti v praxi nejčastěji dochází tak, že v důsledku chování určitým právně relevantním způsobem dojde k porušení právem definovaných a uložených povinností a na základě takového porušení dojde pak k uplatnění již zmíněných nepříznivých právních následků.

Tím je tedy založen nový právní vztah odpovědnosti jak za snášení těchto následků, tak za jejich odčinění; tento vztah nazýváme *sekundárním*. Jde o vztah ve své podstatě zvláštní, neboť má shodné subjekty i objekt jako vztah původní, avšak jeho obsah se mění, když k původní povinnosti přistupuje nová, sekundární povinnost (odpovědnost), tato povinnost však může nastoupit namísto povinnosti primární docela

⁸ Např. Knapp, V. Teorie práva. Praha : C. H. Beck, 1995. s. 200.

⁹ Viz Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 72.

¹⁰ Gerloch, A. Teorie práva. Praha : Aleš Čeněk, 2003. s. 179.

¹¹ Havránek, J. a kol. Teorie práva. Praha : Aleš Čeněk, 2008. s. 380.

a tuto tak nahradit. Tak je tomu právě například u odpovědnosti trestněprávní, kdy možnost primární povinnosti po právu splnit je protiprávním jednáním v podstatě vyloučena, jak uvidíme dále.

1.3.3 Základy právní odpovědnosti

K tomu, aby mohla právní odpovědnost být založena, je třeba naplnit určité předpoklady. Nejprve je třeba, aby existovalo určité právem dovolené chování, obsažené v právní normě, poté je třeba, aby subjekt práva jednal nebo se choval protiprávně (ať už zaviněně, v tom případě jde o odpovědnost subjektivní, nebo nezaviněně, kdy mluvíme o odpovědnosti objektivní), takové jednání musí vyvolat určité následky, tj. musí jím vzniknout nějaká újma (ať už na věci, člověku nebo jiných právem chráněných hodnotách), a mezi tímto protiprávním jednáním a vyvolanými následky (újmou) musí existovat příčinná souvislost, která musí být prokazatelná. Právě tato prokazatelnost však působí nejčastější problémy při dokazování a určení subjektu odpovědného z tohoto protiprávního jednání.

1.3.4 Funkce právní odpovědnosti

Základní funkce, které lze u právní odpovědnosti vysledovat, jsou funkce *reparační, satisfakční, preventivní a represivní*¹². Vztahy v soukromém právu jsou založeny na bázi rovnosti, proto bude i v jimi založeném odpovědnostním vztahu více akcentována funkce reparační a satisfakční směřující na obnovení původního vztahu a poskytnutí jakéhosi zadostiučinění za způsobenou újmu, zatímco v oblasti práva veřejného, kde subjekty z důvodu nadřazeného postavení nositele veřejné moci v rovném postavení nejsou, uplatňuje se v mnohem větší míře funkce represivní, jež v sobě nese jak prvek sankce, tak i snahu o odrazení od dalšího protiprávního jednání. V obou oblastech, a v podstatě i ve všech ostatních funkcích¹³, uplatňuje se zároveň funkce preventivní.

1.3.5 Shrnutí

Představili jsme základní pojmy, jichž se problematika této práce dotýká. Z tohoto představení vyšel najevo mimořádný význam životní prostředí pro život a

¹² Gerloch, A. Teorie práva. Praha : Aleš Čeněk. 2001, s. 158.

¹³ Tamtéž.

existenci člověka jakožto jednotlivce i prvku přírodního ekosystému. Z takto významné pozice životního prostředí pak plyne i výrazná potřeba jeho ochrany. Ochrana životního prostředí je zajišťována zejména využitím institutu odpovědnosti, kde zejména odpovědnost právní a její druhy jsou prostřednictvím svých funkcí způsobilé zajistit ochranu tohoto mimořádně důležitého veřejného statku nejlépe. Z dané kapitoly lze tedy seznat, že dojde-li v oblasti ochrany životního prostředí k porušení povinností a z toho plynoucího vzniku újmy na životním prostředí či jeho složkách, a prokáže-li se příčinná souvislost mezi těmito dvěma jevy, nastupuje institut odpovědnosti v podobě některého svého druhu a rušitel je za své rušení i jím způsobený negativní následek činěn odpovědným.

2 Role sankcí v ochraně životního prostředí

Jakékoli porušení povinnosti uložené právními předpisy, tedy i předpisy v oblasti ochrany životního prostředí, zakládá odpovědnostní vztah, v němž rušitel odpovídá za jím vyvolané nepříznivé následky. Dle J. Havránka¹⁴ nastupuje „*uplatnění nepříznivých právních následků stanovených právní normou vůči tomu, kdo porušil právní povinnost*“. Tyto nepříznivé právní následky jsou nazývány *sankce* a plynou zejména z represivní funkce právní odpovědnosti. Jejich účelem primárně je postihnout pachatele za jeho protiprávní chování. V oblasti ochrany životního prostředí a jeho složek závisí druh ukládané sankce na druhu odpovědnosti za toto protiprávní jednání uplatňované. Obecně lze však říci, že nejvýznamnější roli hrají sankce majetkového charakteru (pokuty), neboť nejčastějším typem odpovědnosti aplikované v dané oblasti práva je odpovědnost administrativněprávní.

Vzhledem k tématu a rozsahu této práce se však problematikou sankcí blíže nezabýváme a pro případné další informace odkazujeme na učebnici prof. Hendrycha¹⁵, konkrétně kapitolu věnovanou správnímu trestání, a v případě hlubšího zájmu o problematiku trestněprávních sankcí na učebnice kolektivů J. Jelínka¹⁶ nebo O. Novotného¹⁷, které se druhy a způsobem trestů ukládaných za trestné činy zabývají dosti podrobně. Nadále se tedy, s ohledem na předmět této práce, zaměříme spíše na typy uplatňované odpovědnosti, jež vedou k jejich uložení.

2.1 Druhy odpovědnosti uplatňované v ochraně životního prostředí

Jak již bylo řečeno výše, k tomu, aby byl odpovědnostní vztah založen, tj. aby sekundární povinnost sankční povahy vůbec mohla být založena, je třeba mít stanovenou povinnost primární, za jejíž prokazatelné porušení bude subjekt, jenž povinnost porušil, činěn odpovědným. Právní odpovědnost se na základní úrovni rozlišuje na dva druhy podle toho, zda porušené primární povinnosti byly stanoveny *právem soukromým* či *právem veřejným*. Z takového dělení pak plyne rozdělení druhů právních odpovědností

¹⁴ Havránek, J. a kol. Teorie práva. Praha : Aleš Čeněk, 2008, s. 380.

¹⁵ Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. Správnímu trestání se zde věnuje JUDr. Helena Prášková v části páté, s. 413- 464.

¹⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část Zvláštní část. 2. vydání. Praha : Leges. 2010.

¹⁷ Novotný, o. a kol. Trestní právo hmotné. 1. díl (obecná část). 6., aktualizované vydání. Praha : ASPI. 2010.

podle jednotlivých samostatných právních odvětví, tj. na *odpovědnost občanskoprávní* (též nazývanou *majetkoprávní*)¹⁸, *trestněprávní* a *administrativněprávní*.

V oblasti životního prostředí však má takovéto porušení právem uložených povinností podstatně silnější význam, neboť jakékoli jejich porušení vyvolává mnohem závažnější následky s mnohonásobně širším dopadem. Nedotýkají se totiž pouze poškozeného, nýbrž jsou způsobilé negativně ovlivnit životní prostředí a jeho složky jako celek, stejně jako vyvolat následky pro funkci celého ekosystému. Z tohoto důvodu zde byl právní teorií vyvinut speciální typ odpovědnosti, jež je odbornou literaturou nazýván *odpovědností ekologicko-právní*. Je v podstatě o syntézu dvou forem právní odpovědnosti, a to odpovědnosti za porušení povinnosti (*odpovědnost deliktní*) a *odpovědnosti za ztráty na životním prostředí*.

Z hlediska vztahu následku vyvolaného takovým porušením povinností a podílu viny rušitele na jeho vzniku doplníme, že v české úpravě odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí se uplatňují obě formy odpovědnosti, tj. odpovědnost za zavinění (subjektivní), tak i odpovědnost bez ohledu na toto zavinění, tj. čistá odpovědnost za následek (objektivní).

2.1.1 Deliktní odpovědnost

Porušením jakékoli právem uložené povinnosti dochází ke vzniku deliktu¹⁹, proto takováto koncepce právní odpovědnosti bývá rovněž označována jako *odpovědnost deliktní*. Vzhledem k tomu, že s ní bývá spojen určitý druh sankce, je J. Havránkem²⁰ nazývána i *odpovědností sankční*. Deliktní odpovědnost je v případě životního prostředí odpovědností za porušení povinností stanovených předpisy na ochranu životního prostředí a jeho složek. Za takovéto protiprávní jednání je možné v dané oblasti uplatnit *administrativněprávní*, tedy jej postihnout pomocí norem správního práva, nebo *trestněprávní odpovědnost*, kdy se uvedené protiprávní jednání postihuje pomocí norem trestního práva.

¹⁸ Tak např. Pekárek, M., Průchová, I., Dudová, J., Jančářová, I., Tkáčiková, J. Právo životního prostředí. 1. díl. Brno : Masarykova univerzita, 2009. s. 283.

¹⁹ lat. *delictum* = přečin, poklesek. V římském právu se pojmem *delictum privatum* označovaly ty trestné činy, které bylo možné stíhat formou civilní žaloby, jíž se žalující domáhal zaplacení peněžité pokuty žalovaným. Viz Ottův slovník naučný. Sedmý díl. Praha : J. Otto, 1893. s. 207–208.

²⁰ Havránek J. a kol. Teorie práva. Praha : Aleš Čeněk, 2008, s. 384.

2.1.1.1 Administrativněprávní odpovědnost

Administrativněprávní odpovědnost je odpovědnost založená správním deliktem, tj. porušením povinností uložených normami správního práva. Co se rozumí pojmem správní delikt, není definováno v žádném právním předpise, nicméně odborná literatura dovozuje, že jde o „protiprávní jednání, jehož znaky jsou stanoveny zákonem, za které ukládá správní orgán trest stanovený normou správního práva.“²¹ Jde tedy o souhrnný pojem, který zahrnuje jak správní delikty fyzických osob, právnických osob či podnikatelů a právnických osob podnikajících, tak i správní delikty disciplinární, pořádkové a rovněž i přestupky.²² Nutno dodat, že administrativněprávní odpovědnost však nenastupuje vždy a ve všech případech, nýbrž pouze tehdy, dosahuje-li protiprávní jednání určité kvality a minimální intenzity.²³

Ze zákonné definice přestupku jakožto jediného druhu správních deliktů, jehož úprava je alespoň částečně ucelena, uvedené v § 2 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, vyplývá, že *přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin*, je patrná subsidiarita přestupku vůči trestnému činu, když je zákonem výslovně stanoveno, že uplatnění odpovědnosti za trestný čin vylučuje ve stejné době uplatnění odpovědnosti za přestupek (vyjádření zásady *ne bis in idem*).

2.1.1.2 Trestněprávní odpovědnost

Vzhledem k tomu, že trestněprávní odpovědnost je hlavním tématem této práce, zaměříme se v této kapitole na její charakteristiku pouze stručně a blíže se tomuto druhu odpovědnosti budeme věnovat v kapitolách následujících.

Právní slovník²⁴ trestněprávní odpovědnost definuje jako „*druh právní odpovědnosti spočívající v následné sankční reakci státní moci na spáchaný trestný čin, jejímž subjektem je pachatel trestného činu. Trestní odpovědnost se zpravidla projevuje*

²¹ Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 423.

²² Viz tamtéž, s. 429.

²³ Srov. tamtéž, s. 419.

²⁴ Hendrych, D. a kol. Právní slovník. Praha : C. H. Beck. 2001, s. 1140-1141.

v *trestních sankcích*“. Trestněprávní odpovědnost je tedy druhem odpovědnosti veřejnoprávní, jež vzniká porušením povinností stanovených trestním právem, tj. je založena trestněprávním deliktem. Trestněprávní delikty se nazývají trestnými činy a dle § 13 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku jde o *takové protiprávní činy, které trestní zákon označuje za trestné a které vykazují znaky uvedené v takovém zákoně*. Co je míněno termínem trestní zákon a jaké právní předpisy se pod tento pojem řadí, bude rozebráno dále.

Vymežit pojem trestný čin lze za pomoci prvků jeho struktury. Trestný čin, avšak obecně každý delikt včetně správního (zaviněné porušení právní povinnosti) se skládá z několika prvků: subjekt, objekt, objektivní stránka a subjektivní stránka. V případě trestného činu tyto prvky však na základě výše zmíněné zákonné definice nazýváme tzv. formálními znaky trestného činu, neboť jejich naplnění je společně s protiprávností podmínkou toho, aby právní odpovědnost byla v trestním právu vůbec založena. Musí proto být stanoveny zákonem a v něm být definovány dostatečně jasně, přesně, srozumitelně a určitě.²⁵ Jde-li o funkce trestněprávní odpovědnosti, uplatňuje se v ní primárně funkce represivní, stejně jako v trestněprávní nauce²⁶ zmiňovaná funkce ochranně-výchovná²⁷, když hlavním cílem trestního práva je jak postihnout pachatele již spáchaného trestného činu, tak odradit potenciální pachatele od případné budoucí trestné činnosti.

2.1.2 Odpovědnost za ztráty na životním prostředí

Ztrátou na životním prostředí se rozumí jak škoda vzniklá na složkách životního prostředí jakožto věcech v právním slova smyslu (tj. věcech, jež mohou být předmětem vlastnictví), tak i ekologická újma jakožto veřejnoprávní nástroj postihu škody na těch

²⁵ Neurčitě či nepřesně definované skutkové podstaty jsou v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege certa* vyjádřenou v čl. 39 Listiny základních práv a svobod, který říká, že pouze zákon může stanovit, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit. Zákonem musí být trestné jednání definováno natolik přesně a srozumitelně, „*aby jednáající neměl pochybnosti o tom, kdy a za jakých podmínek se jeho jednání stává trestným*“ (Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část Zvláštní část. Praha : Leges, 2009, s. 26). Navíc znění Listiny (čl. 2) i Ústavy (čl. 1) vyjadřuje zájem občanů na tom, aby podoba právních předpisů reflektovala charakter České republiky jakožto právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana.

²⁶ Např. Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část Zvláštní část. Praha : Leges, 2009, s. 20.

²⁷ Autorka této práce ji však chápe jako poddruh funkce preventivní, pouze odlišně trestněprávní naukou pojmenovaný, proto není zmiňována jako zvláštní druh spolu s ostatními funkcemi.

složkách životního prostředí, jež vlastnit nelze. Rovněž zahrnuje i poškození či ztrátu ekologických funkcí, jež životní prostředí plní.

2.1.2.1 Odpovědnost za škodu na životním prostředí

Upravuje ji obecně zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů v ustanoveních § 415 a § 420 zakládajících jednak povinnost generální prevence, když stanoví, že *“každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a na majetku, na přírodě a na životním prostředí”*, a jednak obecnou odpovědnost za chování se protiprávně, když odst. 1 § 420 stanoví, že *„každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti“*. Přestože občanský zákoník rozeznává trojí možný typ škody: na životě a zdraví osob, na majetku a na přírodě a životním prostředí, poslední uvedenou nikterak nerozvíjí, a tak právní úprava samostatně řešící tento typ odpovědnosti v českém právu dlouhou dobu chyběla²⁸. V současné době se však již odpovědnosti za škodu na životním prostředí dotýká zákon č. 167/2008 Sb., transponující směrnici 2004/34/ES o odpovědnosti za škody na životním prostředí.

Škoda je u tohoto typu odpovědnosti chápána jako majetková (materiální) ztráta na složkách životního prostředí jakožto věcech, jež mohou být předmětem vlastnictví určité konkrétní osoby. Díky tomuto pojetí je snáze zjistitelná, neboť ji lze vyčíslit a tedy i nahradit v penězích. Základním smyslem tohoto druhu odpovědnosti je nahradit vlastníku věci na ní utrpěnou ztrátu. Ovšem tímto pojetím je v oblasti životního prostředí použitelná pouze omezeně, neboť přesná kvantifikace škody je u životního prostředí jakožto veřejného statku značně obtížná, navíc tuto odpovědnost je možné uplatnit pouze na složky životního prostředí, k nimž lze mít vlastnické právo, a konečně její uplatnění značně omezuje občanskoprávní princip volné dispozice vztahující se jak na uplatňování škody (ponecháno na vůli vlastníka věci, zda se rozhodne škodu uplatňovat), tak volbu užití náhradou získaných prostředků, stejně jako na lhůty, v nichž lze odpovědnost uplatňovat.

²⁸ Viz Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck. 2010, s. 86.

2.1.2.2 Odpovědnost za ekologickou újmu

Ekologickou újmou se dle § 10 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, rozumí *“ztráta nebo oslabení přirozených funkcí ekosystémů vznikající poškozením jejich složek nebo narušením vnitřních vazeb a procesů v důsledku lidské činnosti.”*

Daná definice je však širší, než jako tento pojem chápe zvláštní zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újme a o její nápravě, ve znění pozdějších předpisů, tuto odpovědnost specifikující a tak zároveň provádějící do českého právního řádu zmiňovanou Směrnicí 2004/34/ES o odpovědnosti za škody na životním prostředí. Ten totiž v § 2 písm. a) ekologickou újmu pro účely tohoto zákona a uplatnění odpovědnosti poněkud zjednodušuje, když jí míní *„nepříznivou měřitelnou změnu přírodních zdrojů nebo měřitelné zhoršení jeho funkcí, které se může projevit přímo nebo nepřímo“*. Navíc musí jít o změnu na vybrané složce životního prostředí, tj buď na chráněných druzích volně žijících živočichů nebo planě rostoucích rostlin nebo přírodních stanovištích; na podzemních nebo povrchových vodách včetně přírodních léčivých zdrojů a zdrojů přírodních minerálních vod; nebo změnu na půdě vzniklou znečištěním.

Z definice ekologické újmy je zřejmé, že u tohoto typu újmy nedojde ke vzniku ztráty pouze materiální, tedy škody (a tudíž není ani primárním cílem náhrada), nýbrž vzhledem k dopadům ekologické újmy do jiných sfér funkcí ekosystému, vyššímu počtu osob, které jsou schopny ztrátu v daném případě pocítit, stejně jako vzhledem k obtížné kvantifikovatelnosti tohoto typu škody, je zřejmé, že zahrnuje i ztrátu imateriální, když se snaží postihnout rovněž ztráty na věcech, podle českého práva z předmětu vlastnictví vyloučených, jako je ovzduší, jeskyně či vodní zdroje. Další odlišností od materiální škody je skutečnost, že v případě odpovědnosti za ekologickou újmu se v první řadě vyžaduje náprava (tj. obnovení přirozených funkcí narušeného ekosystému), která však, je-li vůbec možná, je vždy mimořádně obtížná a dlouhodobá. Náhrada této újmy kompenzací či penězi připadá v úvahu až sekundárně, nelze-li původní stav obnovit.

2.1.3 Shrnutí

Tato kapitola definuje základní druhy právní odpovědnosti uplatňované v oblasti trestněprávní ochrany životního prostředí. Jsou jimi jak druhy odpovědnosti za ztráty na životním prostředí, tak druhy odpovědnosti deliktní, jejíž účinek i s ohledem na její

preventivní funkci je podstatně vyšší. Odpovědnost za ztráty na životním prostředí zahrnuje soukromoprávní odpovědnost za škodu, jíž bude nejčastěji uplatňovat vlastník poškozené věci, nicméně dopad rušitelova protiprávního chování při porušování povinností uložených k ochraně životního prostředí bývá zpravidla mnohem širší, proto došlo k vytvoření institutu odpovědnosti za ekologickou újmu, jenž má charakter výrazně veřejnoprávní. Veřejnoprávní charakter je zřejmý i u odpovědnosti deliktní, kde orgány státní správy, ať už odpovídající orgány na úseku ochrany životního prostředí v případě odpovědnosti administrativněprávní, tak i orgány činné v trestním řízení v případě odpovědnosti trestní pomocí důmyslně rozvrženého systému sankcí a prostředků státního donucení zajišťují, aby se rušitelé svého protiprávního jednání zdrželi či, pokud se od rušení hrozbou sankce odradit nepodařilo, za toto protiprávní jednání byli účelně a odpovídajícím způsobem potrestáni.

3 Trestní odpovědnost

Trestněprávní odpovědnost v oblasti životního prostředí je v České republice v souladu s podmínkami Listiny základních práv a svobod vyjádřenými v čl. 35, zásadou *nullum crimen, nulla poena sine lege* vyjádřenou v čl. 39 a v souladu se zásadou zákonnosti obsaženou v § 12 odst. 1 trestního zákoníku upravena v trestním zákoně²⁹, jímž jsou pro účely trestněprávní odpovědnosti aktuálně míněny následující předpisy:

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o trestní odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a o řízení proti nim.

Trestněprávní odpovědnost je založena tehdy, došlo-li ke spáchání trestného činu, tj. došlo-li protiprávním jednáním určitého subjektu k porušení či ohrožení některého z právem chráněných zájmů. Aby jistý čin mohl být kvalifikován jako čin trestný, musí být jednání jej naplňující protiprávní (tj. musí jít o jednání proti právu, *contra legem*, neboli delikt), trestní zákon takové jednání musí označit za trestné (zachování zásady zákonnosti), musí být splněny zákonné obecné znaky a musí naplnit znaky v tomto zákoně uvedené (typové znaky skutkové podstaty trestného činu). K tomu, aby byly naplněny skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí, je třeba dle důvodové zprávy i komentářů k trestnímu zákoníku³⁰ naplnit dva základní předpoklady, tj. *protiprávnost jednání* pachatele, jímž může být dle současného stavu právní úpravy trestní odpovědnosti fyzická i právnická osoba, vyjádřenou v jednotlivých skutkových podstatách odkazem na příslušné právní předpisy,

²⁹ Termínu je použito shodně s § 12 odst. 1 trestního zákoníku: *Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit*. Trestním zákonem jakožto nadřazeným pojmem jsou tedy míněny zákony upravující trestněprávní odpovědnost, vymezující jednání, jež je společností považováno za trestné a obsahující sankce za takovéto jednání ukládané.

³⁰ Např. Šámal, P. Púry, F. Riczman, S.: Trestní zákoník. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 2934-2935. Dále také Fenyk, J. Hájek, R. Stříž, I. Polák, P. Trestní zákoník a trestní řád – Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. Praha: Linde, 2010, s. 1073-1074.

a *nežádoucí stav* v podobě ohrožení či poškození životního prostředí jakožto celku nebo jeho jednotlivých složek určitým jednáním.

Vzhledem k rozsahu problematiky trestní odpovědnosti jako takové v této práci pojednáváme jak u fyzických, tak u právnických osob pouze o skutečnostech vedoucích k jejímu založení, ohledně otázek vztahujících se k zániku trestní odpovědnosti a případným specifikům odkazujeme na příslušnou odbornou literaturu a učebnice trestního práva, kde je daná problematika odpovídajícím způsobem zpracována.³¹

Základy trestní odpovědnosti na poli ochrany životního prostředí položené mezinárodním a evropským právem

V době stále silnější světové provázanosti již nelze postupovat při úpravách tak významných institutů s mezinárodními přesahy, jakým postih environmentální kriminality bezesporu je, zcela suverénně, bez ohledu na závazky plynoucí z členství v mezinárodních i nadnárodních organizacích. Často je přímo těmito organizacemi stanoven cíl či směr, jež je nutné na základě tohoto členství a z něj plynoucí povinnosti kooperace následovat. Tak tomu je i v oblasti ochrany životního prostředí, kde význam tohoto pojmu je z globálního pohledu mimořádný, a jeho ochrana pomocí trestního práva je proto upravena řadou úmluv a dohod.

Na mezinárodní úrovni je ochrana životního prostředí zajištěna prostřednictvím tzv. multilateral environmental agreements (MEAs), neboli mnohostranných úmluv na ochranu životního prostředí³². Ovšem přes množství takovýchto úmluv dosud není účinná ani jediná řešící výlučně problematiku ochrany životního prostředí prostřednictvím trestního práva. Jako taková byla zamýšlena Úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí Rady Evropy (tzv. „Štrasburská úmluva“), avšak tato vzhledem k faktu, že ji dosud ratifikovalo pouze Estonsko a že pro svou účinnost potřebuje ratifikaci států alespoň tří, dosud nevstoupila v účinnost, a nezavazuje tedy ani Českou republiku. Mezinárodními úmluvami, jež však pro Českou republiku závaznými jsou, je Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (nazývaná CITES), publikovaná pod č. 572/1992

³¹ Např. již několikrát zmiňované učebnice sestavené pod dohledem prof. Jelínka, prof. Novotného či v případě trestně procesní problematiky pod dohledem prof. Císařové.

³² Viz Bahýřová, L. MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). Trestní právo 11/2010. s. 5.

Sb., Montrealský protokol o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, publikovaný pod č. 109/2003 Sb. m. s., Basilejská úmluva o kontrole pohybu nebezpečných odpadů přes hranice států a jejich zneškodňování publikovaný pod č. 100/1994 Sb. a Cartagenský protokol o biologické nebezpečnosti, publikovaný pod č. 89/2005 Sb.

Výrazně ucelenější je právní úprava trestněprávní ochrany životního prostředí na evropské úrovni. Evropská unie staví ochranu životního prostředí do popředí svého zájmu, zvláštní důraz klade i na ochranu ovzduší a chráněných lokalit (Natura 2000). K tomuto svému cíli využívá veškeré jí dostupné prostředky, nařízení, směrnice i rozhodnutí, stejně jako operační programy a bílé či zelené knihy. Ovšem nejvýznamnějším počinem v oblasti trestněprávní ochrany životního prostředí na evropské úrovni bylo přijetí směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/99/ES ze dne 19. 11. 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí. Směrnice požadovala kromě začlenění trestných činů konkretizovaných v čl. 3 a 4 do právních řádů členských států a jejich účinného postihu pomocí účinných, přiměřených a odrazujících sankcí rovněž i zavedení trestní odpovědnosti u právnických osob za trestné činy vypočtené v člancích 3 a 4 (čl. 6). Směrnice však uložila členským státům pouze povinnost zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do svých právních řádů, podobu této odpovědnosti blíže nekonkretizovala, resp. neobsahovala žádný konkrétní návrh řešení, jakým způsobem tuto odpovědnost implementovat, ani nepředstavila katalog sankcí, jež lze právnickým osobám za spáchání některého z trestných činů, za něž jsou volány k odpovědnosti, uložit. Státy tedy měly při zavádění tohoto cíle poměrně volnou ruku při volbě vhodné a národnímu právnímu řádu odpovídající cesty. K implementaci směrnice byly poskytnuty 2 roky, měla být členskými státy transponována do 19. 10. 2010, avšak v případě České republiky došlo ke kompletní implementaci později (zhruba o rok později, v r. 2011), což jí bylo rovněž ze strany EU několikrát vyčítáno a hrozil jí tedy dokonce i sankční postih. Nutno dodat, že tomuto stavu výrazně napomohla neaktivita zákonodárce, neboť požadavky směrnice mohly být naplněny již při přijímání nového trestního zákoníku, avšak místo toho došlo k jejich naplnění až cestou tzv. euronovely formou novelizace trestního zákoníku provedené zákonem č. 330/2001 Sb. a přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

3.1 *Trestní odpovědnost fyzických osob*

3.1.1 **Základy trestní odpovědnosti fyzických osob**

Trestní odpovědnost fyzických osob upravuje zejména trestní zákoník, v případě mladistvých pachatelů trestných činů jsou však některé specifické instituty upraveny v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Jak již bylo výše uvedeno, je založena protiprávním jednáním trestně odpovědného pachatele, jímž je míněna fyzická osoba stanoveného věku, přičetnosti a rozumové a mravní vyspělosti, jak bude rozebráno dále. Trestní odpovědnost nastupuje v případě společensky škodlivého jednání, jež nelze účinně postihnout pomocí odpovědnosti podle jiných právních předpisů. Kritérium společenské škodlivosti je hlavní hranicí mezi administrativněprávní a trestněprávní odpovědností za dané protiprávní jednání. Jejich velice úzký vztah lze dovodit i z institutu odevzdání věci orgánu příslušnému k projednání přestupku nebo jiného správního deliktu v případě, že některý z orgánů činných v trestním řízení shledá, že ve věci nejde o podezření z trestného činu³³. Z uvedeného tedy plyne, že dosažení dané hranice vyšší společenské škodlivosti posuzují především orgány činné v trestním řízení.

Subjektem trestného činu trestněprávní naukou označovaného jako pachatel³⁴ může u fyzických osob páchajících trestné činy proti životnímu prostředí být kdokoli³⁵. Speciální subjekt je pro naplnění znaků skutkové podstaty tohoto typu trestných činů vyžadován pouze výjimečně (např. u trestného činu zanedbání péče o zvíře z nedbalosti, kde subjektem může být pouze vlastník zvířete nebo osoba z určitého důvodu povinná se o zvíře starat). U trestných činů proti životnímu prostředí (nazývaných také *environmentální trestné činy*³⁶) se často objevuje osoba, jíž byla uložena zvláštní povinnost konat – tj. chránit životní prostředí, avšak bývá uváděna spíše jako součást definičních znaků kvalifikovaných skutkových podstat. Touto osobou se rozumí osoba fyzická, vystupující jako zvláštní dozorový orgán ochrany jednotlivých

³³ Viz např. § 159a zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ Kdo je považován za pachatele trestného činu, je upraveno v § 22 trestního zákoníku a v § 9 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Dle § 113 trestního zákoníku se pachatelem rozumí i spolupachatel a účastník, návodce a pomocník.

³⁵ Slovem “kdokoli” je míněna kterákoli fyzická osoba naplňující kritéria věku a přičetnosti, viz dále v této kapitole.

³⁶ Např. Jarmič, L. Trestní právo a ochrana životního prostředí. In Trestněprávní revue 9/2010.

složek životního prostředí, jež má ze zákona postavení tzv. úřední osoby³⁷. Konkrétně se jedná o fyzické osoby pověřené lesní, vodní, mysliveckou stráží či stráží ochrany přírody. Spáchá-li trestný čin taková osoba, je tato skutečnost posuzována jako okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Obecné znaky, jež musí být u protiprávního jednání proti životnímu prostředí naplněny, aby mohla být u určitého subjektu založena odpovědnost za takové jednání, jsou v případě fyzické osoby ustanovením § 25 TZ stanovený věk a ustanovením § 26 téhož definovaná přičetnost. Trestněprávně odpovědným pachatelem pak u fyzické osoby rozumíme osobu starší patnácti let (tj. v době spáchání trestného činu již dovršila 15. rok svého věku), jež v době svého trestněprávně relevantního chování byla schopna ovládat své jednání a rozpoznat jeho protiprávnost. U mladistvých pachatelů k těmto znakům přistupuje ještě další, a to v § 5 odst. 1 ZSVM definovaná rozumová a mravní vyspělost. Tento znak znamená, že v případě zvláštní skupiny tzv. mladistvých³⁸ je k tomu, aby mladistvý pachatel mohl být činěn odpovědným za konkrétní trestný čin nazývaný u této skupiny pachatelů proviněním³⁹, nutno dosáhnout takového stupně rozumové a mravní vyspělosti⁴⁰, aby mladistvý pachatel mohl rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost či jej ovládat.

Jde-li pak o stránku subjektivní, z hlediska zavinění se u trestných činů proti životnímu prostředí objevuje jak úmysl, jenž je TZ jako nutný stupeň zavinění vyžadován zpravidla, tak nedbalost, a to ať nedbalost ve formě prosté (formulace „*byť z nedbalosti*“, vztah vůle a následku, kde vůlí vedeným záměrem nebylo vzniklý následek způsobit), tak i ve formě těžší („*hrubá nedbalost*“, v podstatě srovnatelná s úmyslem, kdy pachatel věděl, že může daným jednáním způsobit právem definované

³⁷ Ustanovení § 127 trestního zákoníku zařazuje v odst. 1 písm. i) fyzické osoby ustanovené lesní, mysliveckou, rybářskou stráží nebo stráží ochrany přírody, jež disponují pravomocí svěřenou k plnění úkolů státu či společnosti, mezi úřední osoby.

³⁸ Mladistvým se v souladu s §2 odst. 1 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže rozumí *ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku*.

³⁹ Srov. § 6 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

⁴⁰ Nutno zjistit, zda existuje nesoulad mezi mentálním a skutečným věkem mladistvého. Posouzení, zda je toto zjištění třeba, je v rukou orgánů činných v trestním řízení, samotné posouzení mladistvého je pak prováděno znalci z oboru psychologie a psychiatrie (§ 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

následky, ale nedbal na to, jeho přístup k nutné míře náležité opatrnosti svědčil o zřejmé bezohlednosti k trestním zákonem chráněným zájmům)⁴¹.

3.1.2 Historický vývoj právní úpravy

Na úvod této kapitoly je třeba uvést, že až do roku 1989 v našem právním řádu v podstatě chyběla jakákoli širší koncepce ochrany životního prostředí. Životní prostředí jako takové bylo chráněno v zásadě pouze skrze skutkové podstaty jiných trestných činů, z čehož lze dovodit, že objektu životního prostředí nebyl společností přikládán takový význam, aby se jej uvolila primárně chránit prostřednictvím trestního práva. Nejčastěji bylo protiprávní jednání, jehož následkem bylo poškození nebo ohrožení životního prostředí, postihováno prostřednictvím trestných činů obecně nebezpečných, konkrétně pomocí skutkové podstaty trestného činu obecného ohrožení, v zákoně č. 140/1961 Sb., trestním zákoně zařazeného pod § 179 nebo § 180.⁴² Tento stav došel změny až po r. 1989, v souvislosti s nástupem demokracie a seznámením se přístupy západních zemí, kde ochrana životního prostředí byla již od sedmdesátých⁴³ let v popředí společenského zájmu. Nicméně, k zakotvení trestněprávní úpravy na poli životního prostředí docházelo pomalu a postupně, prostřednictvím jednotlivě včleňovaných paragrafů do znění tehdy ještě platného trestního zákona.

3.1.2.1 Podoba právní úprava po r. 1989

Do doby novely č. 159/1989 Sb., kterou se měnil trestní zákon i trestní řád, mimo jiné tak, že do textu zákona byly včleněny §§ 181a a 181b nazvané Ohrožení životního prostředí (u §181a úmyslné, u §181b nedbalostní), jež zavedly jako první ochranu životního prostředí, bylo životní prostředí chráněno pomocí ustanovení směřujících na ochranu objektu zdraví či majetku (pomocí již zmiňovaného trestného činu obecného ohrožení či trestného činu poškozování cizí věci). Formulace obou skutkových podstat však byly dosti obecné (viz znění § 181a „*kdo vážně ohrozí životní prostředí tím, že poruší zvláštní předpisy o tvorbě a ochraně životního prostředí*“ a § 181b „*kdo z nedbalosti vážně ohrozí životní prostředí*“), obsahovaly neurčité právní

⁴¹ Viz § 16 trestního zákoníku, kde nedbalost vědomou upravuje odst. 1 písm. a), nedbalost nevědomou odst. 1 písm. b) a nedbalost hrubou odst. 2.

⁴² Srov. Šámal, a kol. Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 2931.

⁴³ Bahýřová, Lenka. MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). In Trestní právo 11/2010. s. 8.

pojmu, jež nebyly nikde vysvětleny (např. „vážně ohrozí“), bylo tedy obtížné podle nich postupovat a dané trestné činy tak stíhat. Neurčitost obou skutkových podstat byla postupně odstraňována novelizacemi v podobě zákonů č. 175/1990 Sb. (znění odst. 1 § 181a upraveno na „*kdo úmyslně vydá životní prostředí v nebezpečí závažného poškození tím, že poruší předpisy o ochraně životního prostředí a hospodaření s přírodními zdroji (ohrožení životního prostředí)*“, znění odst. 1 § 181b pak upraveno na „*kdo z nedbalosti způsobí ohrožení životního prostředí*“, a č. 557/1991 Sb., jímž byl do trestného zákona zařazen trestný čin *týrání zvířat* (§ 203) a zákona č. 290/1993 Sb., jímž došlo vedle úpravy znění § 181a odst. 1 (zjednodušení znaků skutkové podstaty změnou spojky *a* na spojku *nebo*, čímž došlo k odstranění kumulativního požadavku porušení dvojího druhu právních předpisů; text se mění na „*poruší předpisy o ochraně životního prostředí nebo hospodaření s přírodními zdroji*“) rovněž i k zařazení další skutkové podstaty směřující k ochraně životního prostředí, trestného činu *pytláctví* (§ 178a).

Současná podoba skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí pak plyne zejména z dvou velkých novelizací, a to z novelizace trestního zákona zákonem č. 134/2002 Sb. a novelizace trestního zákoníku zákonem č. 330/2011 Sb.

3.1.2.2 Podoba právní úpravy po r. 2002

Novelizací zákonem č. 134/2002 Sb. došlo k dalšímu podstatnému upřesnění a konkretizaci obecných skutkových podstat trestných činů poškození a ohrožení životního prostředí (§ 181a, jehož odst. 1 nadále zní: „*kdo úmyslně znečistí nebo jiným způsobem poškodí půdu, vodu, ovzduší, les nebo jinou složku životního prostředí*“) a poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 181b, jehož odst. 1 nadále zní: „*kdo z nedbalosti způsobí nebo zvýší poškození životního prostředí (§ 181a) anebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění*“). Tato novela dále zavedla trestní postih nejen za poškozování nebo ohrožování životního prostředí jako celku, ale postih za totéž jednání i u jednotlivých jeho složek jako je např. les, zvláště chráněné nebo ohrožené druhy živočichů nebo rostlin a volně žijících živočichů a rostlin, když vložím nových skutkových podstat definovaných v ustanoveních §§ 181c až 181h položila základ možnosti stíhání za takové zvláště škodlivé zásahy do životního prostředí jako je třeba těžba dřeva v lese (§ 181c Poškozování lesa těžbou), neoprávněné nakládání s odpady

(§ 181e Nakládání s nebezpečnými odpady) nebo neoprávněné nakládání s chráněnými druhy živočichů a rostlin (§ 181f-181h Neoprávněné nakládání s chráněnými a volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, kde § 181h konkrétně pokrýval skutkovou podstatu odnímání nebo ničení živočichů a rostlin).

3.1.2.3 Přijetí zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

Přelomovým počinem pro oblast trestněprávní ochrany životního prostředí však bylo zejména přijetí zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Podřazením skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí pod novou, samostatnou, hlavu VIII. tohoto zákoníku byl dán veřejnosti jasný signál zobrazující, jaký význam je objektu životního prostředí a jeho ochraně nyní českou společností přikládán. Vložením této nové hlavy do systematiky trestního zákoníku společnost postavila zájem na ochraně životního prostředí na roveň zájmům klasicky trestním právem chráněným, jako je například zájem na ochraně života a zdraví člověka, zájem na ochraně majetku či zájem na zachování pokojného stavu a bezpečného soužití příslušníků společnosti. Nová hlava VIII. pak převzala a pod sebou do ustanovení §§ 293 až 308 sdružila jednotlivé, do té doby rozházené, skutkové podstaty trestných činů mířících proti zájmu na ochraně životního prostředí. Nutno však dodat, že až na jisté drobné úpravy sporně pozitivního rázu (např. úprava definice jednání skutkové podstaty trestného činu § 304 pytláctví, kde původní trestné jednání nevyžadující nutnost dokonání vyjádřené slovesem „loví“ bylo nahrazeno slovesem „uloví“, jež naopak dokonání takového trestného jednání ze své podstaty přímo vyžaduje, čímž byla ochrana prostřednictvím této skutkové podstaty dané složce životního prostředí poskytovaná výrazně oslabena) byly jednotlivé skutkové podstaty převzaty v původním znění, tudíž jejich komplikovaná aplikovatelnost nadále přetrvávala.

3.1.2.4 Stav po přijetí tzv. euronovely

Zatím poslední výraznější novelizace trestního zákoníku byla provedena zákonem č. 330/2011 Sb., jíž došlo, mimo naplnění závazků plynoucích z evropských směrnic, k opětovnému přeformulování obecných skutkových podstat trestných činů postihujících poškození a ohrožení životního prostředí (úmyslné i nedbalostní) v novém zákoníku obsažených v § 293 a 294 tak, aby se již jejich znění jevílo účinné i prakticky (tak nové znění § 293 nadále vypadá následovně: „*kdo v rozporu s jiným právním*

předpisem úmyslně poškodí nebo ohrozí půdu, vodu, ovzduší nebo jinou složku životního prostředí, a to ve větším rozsahu nebo na větším území, nebo takovým způsobem, že tím může způsobit těžkou újmu na zdraví nebo smrt anebo je-li k odstranění následků takového jednání třeba vynaložit náklady ve značném rozsahu, nebo kdo z hrubé nedbalosti takové poškození nebo ohrožení složky životního prostředí zvýší nebo ztíží jeho odvrácení nebo zmírnění“ a nové znění § 294 je až na požadovanou míru zavinění ve formě „*hrubé nedbalosti*“ stejné), dále došlo k úpravě jejich kvalifikovaných podstat, k naplnění některých závazků plynoucích z mezinárodního a zejména evropského práva přidáním nových skutkových podstat trestných činů § 294a Poškození vodního zdroje, §298a Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu, §301 Poškození chráněných částí přírody a k zahrnutí trestného jednání spočívajícího v odnímání nebo ničení živočichů a rostlin pod skutkovou podstatu trestných činů neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (úmyslně i z nedbalosti).

Zároveň byl v tomto období přijat i zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, jímž došlo k naplnění závazku plynoucího České republice z čl. 6 zmíněné směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí, jíž byla členským státům uložena povinnost zajistit, že za činy proti životnímu prostředí, vypočtené v čl. 3 a 4 téže směrnice, bude možné nadále stíhat i právnické osoby a ukládat jim za takové jednání sankce, které směrnice nestanoví, jen určuje, že musí jít o sankce účinné, přiměřené a odrazující.

3.1.3 Platná právní úprava

Protiprávní jednání ohrožující či poškozující životní prostředí jsou v současné době upraveny v samostatné hlavě zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. Jde o hlavu VIII., která svůj druhový objekt ochrany nese již v názvu, jenž zní „trestné činy proti životnímu prostředí“. V případě trestněprávní odpovědnosti v životním prostředí je tedy obecným, právem chráněným zájmem „*zájem společnosti na ochraně životního prostředí a jeho jednotlivých složek*“⁴⁴, konkrétními jsou pak zájmy plynoucí z názvů jednotlivých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí (zájem na zachování všech druhů rostlin a živočichů v přírodě nebo

⁴⁴ Viz Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná a zvláštní část. Praha : Leges, 2009. s. 712.

ochrana života a zdraví zvířat před týráním apod.). Druhovým objektem trestných činů proti životnímu prostředí se tak rozumí „zájem na ochraně životního prostředí jakožto základního životního prostoru člověka, živočichů a rostlin“⁴⁵. Trestné činy proti životnímu prostředí vyžadují pro naplnění objektivní stránky své skutkové podstaty převážně pouhé ohrožení chráněného zájmu. V případě, že dojde ke vzniku poruchy, nastupuje pak obvykle posouzení dle kvalifikované skutkové podstaty či se tato skutečnost projeví při ukládání trestu jakožto jedna z okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby⁴⁶. Jsou však i skutkové podstaty, které existenci poruchy přímo vyžadují (tak je tomu např. u znečištění či poškození životního prostředí nebo u usmrcení či zničení živočicha nebo rostliny) nebo stanoví poškození či ohrožení alternativně (tak je tomu např. u trestného činu neoprávněného nakládání s odpady).

3.1.4 Systematika platné právní úpravy

Hlava VIII. TZ zahrnuje celkem 18 ustanovení obsažených v §§ 293 až 308, z nichž 16 tvoří definice skutkových podstat trestných činů. Jedná se o následující trestné činy: poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293); poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294); poškození vodního zdroje (§ 295); poškození lesa (§ 296); neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297); neoprávněné nakládání s odpady (§ 298); neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a); neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299) a neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300); poškození chráněných částí přírody (§ 301); týráním zvířat (§ 302), zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303); pytláctví (§ 304); neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat (§ 305); šíření nakažlivé nemoci zvířat (§ 306) a konečně šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin (§ 307).

Výše vypočtené skutkové podstaty lze uspořádat různě, vždy záleží na volbě relevantního kritéria. Z hlediska povahy následku protiprávního jednání je lze dělit na trestné činy poruchové a ohrožovací. Z hlediska zavinění je lze dělit na úmyslné a

⁴⁵ Viz Novotný, O. Vokoun, R., Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné 2. Zvláštní část. Praha : Wolters Kluwer, 2010.

⁴⁶ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Praha : Leges, 2009, s. 712.

nedbalostní, kde u nedbalosti je nutné dále rozlišovat nedbalost hrubou a prostou. My však v této práci přebíráme jako nejvhodnější uspořádání M. Damohorského⁴⁷, jenž dělí skutkové podstaty trestných činů sloužících k ochraně životního prostředí do 3 oblastí: na skutkové podstaty a) obecné, b) zvláštní a c) ostatní.

a) Obecné skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí

Do kategorie obecných skutkových podstat řadíme TČ Poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293) a Poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294). Vzhledem k tomu, že jde o obecnou skutkovou podstatu, která se uplatňuje subsidiárně v případě, že je zřejmé, že konkrétním protiprávním jednáním byl narušen objekt životního prostředí či některá jeho složka, ale nelze toto jednání postihnout podle některé ze skutkových podstat zvláštních, zaměříme se na tyto dvě skutkové podstaty poněkud více.

Jednání naplňující obě tyto skutkové podstaty (nedbalostní i úmyslnou) spočívá v poškození nebo ohrožení životního prostředí nebo některé jeho složky (půdy, vody, ovzduší nebo jiné složky) či ve zvýšení nebo ztížení možnosti odvrácení či zmírnění takového poškození nebo ohrožení složky životního prostředí (k dokonání tedy postačí ohrožení jediné složky)⁴⁸, k němuž došlo tím, že pachatel porušil právní předpis⁴⁹ a způsobil poškození nebo ohrožení většího rozsahu, na větším území nebo tak, že takovým jednáním může být způsobena těžká újma na zdraví⁵⁰ či smrt, či je k odvrácení následku takového jednání třeba vynaložit náklady značného rozsahu (tj. minimálně částku v rozsahu 500 000 Kč)⁵¹. Co se rozumí pojmy „větší území“ a částečně i

⁴⁷ Viz Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 74-75.

⁴⁸ Viz Šámal, P. Vokoun, R. Novotný, O. a kol. Trestní právo hmotné. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1. 1. 2010. Praha : Wolters Kluwer, 2012. s. 130.

⁴⁹ Myslí se právní předpis jiný než trestní zákoník. Jde o vyjádření obecného charakteru těchto ustanovení, tj. nelze-li protiprávní jednání spočívající v porušení zájmu na ochraně životního prostředí postihnout podle speciálních ustanovení, použijí se tato ustanovení. Jejich předchozí znění (před novelou zákonem č. 330/2011 Sb.) totiž pro naplnění skutkové podstaty vyžadovalo porušení pouze zákonů týkajících se ochrany životního prostředí a jeho složek, zákonů o ochraně a využívání přírodních zdrojů nebo zákonů o chemických látkách nebo přípravcích. Nyní se touto formulací rozumí nejen zákon, ale v podstatě jakákoli právní norma, jenž je v době posuzování trestného činu součástí právního řádu a je platná a účinná (i vyhlášky a evropské přímo použitelné předpisy). Srov. Šámal a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck. 2012, s. 2941-2945.

⁵⁰ Definice těžké újmy na zdraví je obsažena v § 122 odst. 2 trestního zákoníku.

⁵¹ Viz § 138 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. Poškození a ohrožení životního prostředí a jeho složek však nemá pouze dopad majetkový, dopad takového následku je mnohem širší a vede ke vzniku obtížně vyčíslitelné ekologické újmy, kterou je při hodnocení škodlivosti trestného jednání třeba vzít v úvahu. Míru a výši dopadu jednání spočívajícího v poškození nebo ohrožení životního prostředí by tak měl vždy

„poškození nebo ohrožení půdy, vody, ovzduší nebo jiné složky životního prostředí“, vysvětluje pak výkladové ustanovení § 296 TZ.

Pojem životního prostředí byl již objasněn v úvodu. Poškozením nebo ohrožením některé složky životního prostředí se rozumí zhoršování jejich stavu znečišťováním nebo jinou lidskou činností nad míru stanovenou zvláštními předpisy, a to konkrétně dojde-li k němu ve větším rozsahu, na větším území nebo je-li jím způsobena těžká újma na zdraví či smrt, nebo je-li nutno k odstranění vzniklých následků vynaložit náklady značného rozsahu. Poškozením nebo ohrožením se rozumí i provozování zařízení, ve kterém je prováděna nebezpečná činnost nebo v němž se skladují nebo používají nebezpečné látky či směsi, pokud k danému provozu subjekt nedisponuje příslušným oprávněním. Znečišťováním se pak rozumí vnášení takových fyzikálních, chemických nebo biologických činitelů do životního prostředí v důsledku lidské činnosti, které jsou svou podstatou nebo množstvím pro dané prostředí cizorodé.

Větší rozsah poškození či ohrožení se bude u protiprávního jednání posuzovat individuálně, podle okolností konkrétního případu, neboť účelem tohoto kritéria není postihnout majetkový dopad takovéto trestné činnosti (nepoužije se tedy výkladové ustanovení § 138 TZ), nýbrž účelem je postihnout negativní dopad na životní prostředí jako celek a zároveň odlišit vyšší škodlivost takového jednání od postihu formou přestupků a jiných správních deliktů.

Větším územím se rozumí území o rozloze nejméně 3 ha, u povrchových vod ve vodních útvech pak nejméně 1 ha vodní plochy, u vodního toku nejméně 2 km jeho délky. Zasažená území a délky vodního toku je možné pro účely tohoto trestného činu sčítat.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby jsou u těchto TČ následující: u úmyslné skutkové podstaty pachatele stihne přísnější trest, spáchá-li takový čin opětovně, dále porušil-li jemu zvlášť uloženou povinnost (např. jako lesní stráž) nebo způsobil-li takovým činem trvalé nebo dlouhodobé poškození složky životního prostředí. Přísněji potrestán bude rovněž tehdy, je-li třeba k odstranění tímto trestným jednáním vyvolaných následků vynaložit náklady ve velkém rozsahu (tj. nejméně

posoudit odborník nebo znalec. Více k tomu viz Šámal a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 2946.

5 000 000 Kč), nebo zamýšlel-li pachatel takovým jednáním získat pro sebe nebo jiného značný prospěch (tj. minimálně 500 000 Kč). Ještě přísněji bude potrestán, zamýšlel-li získat pro sebe či jiného prospěch velkého rozsahu. U nedbalostní skutkové podstaty je přísněji trestán ten pachatel, jenž spáchal tento trestný čin tím, že porušil zvláště mu uloženou povinnost, či tímto svým jednáním způsobil trvalé nebo dlouhodobé poškození složky životního prostředí, nebo je k odstranění následků jeho jednání třeba vynaložit náklady velkého rozsahu.

Tresty, jež TZ umožňuje za takovéto protiprávní jednání v obou případech skutkových podstat uložit, jsou zákaz činnosti a odnětí svobody, kde v případě kvalifikované skutkové podstaty úmyslného TČ Poškození a ohrožení životního prostředí může dosáhnout horní hranice až 8 let, čímž je naplněna kvalifikační hranice pro hodnocení daného typu trestného činu jako zločinu. Stanovená výše trestní sazby tak vyjadřuje mimořádnou závažnost tohoto typu protiprávního jednání.

b) Zvláštní skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí

Do kategorie zvláštních skutkových podstat řadíme zbývající trestné činy hlavy VIII., jež s pomocí kritérií navržených O. Novotným dále pro větší přehlednost rozdělujeme na *skutkové podstaty zaměřené na ochranu některé složky životního prostředí* – les, ozonová vrstva, volně žijící živočichové a planě rostoucí rostliny a chráněné části přírody (§ 296 Poškození lesa; § 298a Neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu; § 299 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami; § 300 Neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti; § 301 Poškození chráněných částí přírody); dále na *skutkové podstaty postihující některá specifická jednání proti životnímu prostředí* (§ 295 Poškození vodního zdroje; § 297 Neoprávněné vypuštění znečišťujících látek; § 298 Neoprávněné nakládání s odpady; § 305 Neoprávněná výroba, držení a jiné nakládání s léčivy a jinými látkami ovlivňujícími užitkovost hospodářských zvířat; § 306 Šíření nakažlivé nemoci zvířat; § 307 Šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin), poslední podskupinu zvláštních *skutkových podstat tvoří skutkové podstaty chránící zvířata proti zlému nakládání a postihující pytláctví* (§ 302 Týrání zvířat; § 303 Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti a § 304 Pytláctví).

c) Ostatní skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí

Do kategorie ostatních skutkových podstat spadají skutkové podstaty zařazené do jiných hlav, než je hlava VIII., tedy chránící životní prostředí až sekundárně. Jde například o trestné činy poškození cizí věci (§ 228), zneužívání vlastnictví (§ 229) nebo obecné ohrožení (§ 272 úmyslné a § 273 nedbalostní) či zneužití pravomoci úřední osoby (§ 329).

Aplikace skutkových podstat při hodnocení OČTŘ, kterou skutkovou podstatu pachatel svým protiprávním jednáním naplnil, pak probíhá podle následujícího scénáře: nejprve se prověří, zda-li protiprávní jednání naplňuje některé ze znaků zvláštních skutkových podstat nazývaných odbornou literaturou *skutkové podstaty privilegované* (např. § 295 poškození lesa nebo § 299 neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami), a v případě, že toto jednání nelze podle speciálních ustanovení stíhat, přestože je zřejmé, že k závažnému porušení nebo ohrožení objektu životního prostředí došlo, uplatní se subsidiárně *skutkové podstaty obecné* (§ 293 a 294, proto je lze také označit jako skutkové podstaty subsidiární). V případě, že k závažnému poškození trestním právem chráněného objektu sice došlo, ale nešlo primárně o objekt životního prostředí, uplatní se výše uvedené zbylé skutkové podstaty, jež chrání objekt životního prostředí sekundárně.

Význam začlenění jednotlivých skutkových podstat vztahujících se více či méně k životnímu prostředí do různých hlav trestního zákoníku má význam zejména pro případné posouzení souběhů daným protiprávním jednáním spáchaných trestných činů. Jde-li o naplnění skutkových podstat trestných činů spadajících pod tutéž hlavu, je často jejich souběh vyloučen z důvodu speciality jednotlivých ustanovení (tak například trestný čin poškození a ohrožení životního prostředí a trestný čin poškození vodního zdroje), naopak dojde-li daným protiprávním jednáním k naplnění skutkových podstat trestných činů z různých hlav, jejich souběh umožněn je (tak například trestný čin poškození lesa a trestný čin krádeže v případě vytěžení dřeva osobou, která není vlastníkem lesa).

3.1.5 Zhodnocení

Obecně lze říci, že právní úprava trestných činů proti životnímu prostředí v současné době již zohledňuje nejdůležitější mezinárodní závazky, jejichž nedostatečné

naplnění bylo České republice dlouhodobě vytýkáno (např. nedostatečná přesnost a předvídatelnost podmínek trestní odpovědnosti⁵², neexistence trestní odpovědnosti právnických osob⁵³ apod.). Nicméně, i při tomto současném pozitivním stavu je třeba hodnotit, zda původní záměr zákonodárce, jímž bezesporu byla snaha zvýšit význam objektu ochrany životního prostředí, stejně jako přísněji a účinněji potírat environmentální kriminalitu, byl naplněn a zda toto jeho naplnění přineslo kýžené výsledky.

Vytvořením samostatné hlavy chránící objekt životního prostředí a rozšíření katalogu trestných činů proti životnímu prostředí na současných 16 skutkových podstat zcela jistě původní záměr zákonodárce zdůraznit význam tohoto objektu, jenž je mu společností v současné době přikládán, naplněn byl. Otázkou však zůstává, zda navýšení počtu skutkových podstat a zvýšení jejich kazuistiky, jež plynulo ze snahy o přesnější a účinnější vymezení jednotlivých jednání objekt životního prostředí a jeho složky narušujících, není spíše na škodu či není-li dokonce v rozporu se základními principy novotvorby, a to konkrétně s požadavkem na tvorbu dostatečně neurčitých a obecných norem.⁵⁴

Prvně uvedené domněnce pak svědčí i pohled do statistik⁵⁵ zjištěných a soudně projednávaných trestných činů proti životnímu prostředí, z nichž je z posledních let patrný stále výraznější pokles nápadu takovéto trestné činnosti a jejího stíhání orgány činnými v trestním řízení, a to zejména s ohledem na období po přijetí nového trestního zákoníku⁵⁶. Že by uvedená skutečnost byla známkou snižující se míry kriminality v této oblasti, je spíše zbožným přáním než skutečností, zejména s ohledem na to, co již bylo dříve o latentní formě kriminality u tohoto druhu trestných činů uvedeno⁵⁷. Z uvedeného vyvozená nízká míra zjištění trestných činů proti životnímu prostředí bude spíše

⁵² Viz Důvodová zpráva k hlavě VIII.: Trestné činy proti životnímu prostředí (§ 291 až 306) zákona č 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

⁵³ Viz Šámal, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. In Bulletin advokacie 11/2011, s. 19.

⁵⁴ Srov. zhodnocení nové právní úpravy trestných činů proti životnímu prostředí provedené vysokoškolskými pedagogy Jiřím Jelínkem (viz Jelínek, J. Trestní právo hmotné. 1. Vydání. Praha : Leges, 2009) a Petrem Slunečkem, viz článek Slunečko, Petr. Trestní zákon a příroda In Trestněprávní revue č. 6/2011. 25-27.

⁵⁵ Policie ČR. Kriminalita. policie.cz [online]. 2010. [cit. 2012-12-18]. Dostupné z <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

⁵⁶ Tak i Pokorná, L., Zicha, J. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. In Trestněprávní revue 4/2012.

⁵⁷ K tomu více viz Chmelík, J. a kol. Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení. 1. vydání. Praha : Linde. 2005. 215 s.

vyvolána, jak ostatně uvádí i Pokorná se Zichou v článku věnujícímu úpravě TČ proti ŽP po novele zákonem č. 330/2011 Sb.⁵⁸, nepřiliš obratným formulováním skutkových podstat tvořených bez dodatečného uvážení dopadu těchto formulací na aplikační praxi.

Kazuistika platné právní úpravy TČ proti životnímu prostředí je nepochybně částečně způsobena i postupným přizpůsobováním českého právního řádu evropským směrnícím, avšak v souvislosti s předestřeným vývojem obecným skutkových podstat TČ poškození a ohrožení životního prostředí a dostupnými statistickými daty nelze odhlédnout zřejmého poklesu počtu stíhání a soudního projednávání těchto trestných činů v souvislosti s postupným zpřesňováním definic jejich skutkových podstat. Zdá se tedy, že tyto skutkové podstaty, jež měly původně sloužit jako záloha v případě nemožnosti zahájení stíhání pachatele z důvodu nedostatečného naplnění definičních znaků skutkových podstat specializovaných, tuto svou původní funkci postupně naplňovat přestaly a přestávají být účelné.

Z takového výsledku pak plyne paradox, že ač jsou skutkové podstaty v novém trestním zákoníku oproti původnímu znění v trestním zákoně mnohdy formulovány přísněji, vzhledem ke složité konstrukci těchto trestných činů a s tím spojené obtížnosti dokazování nelze takto komplexně a obsáhle formulované skutkové podstaty aplikovat a tresty za tato protiprávní jednání ukládat.

Zmíněná obtížnost dokazování jeví se nám pak jako problém a negativum úpravy trestných činu proti životnímu prostředí nejzávažnější. Skutkové podstaty trestných činů proti životnímu prostředí se zdají být definovány natolik složitě, že prokázat například příčinnou souvislost mezi jednáním pachatele, ač tento je znám a je zřejmý, a jím způsobeným škodlivým následkem, je značně obtížné, ne-li přímo nemožné. K tomu navíc přistupuje problém zdvojení požadavku dokazování příčinné souvislosti u vztahu mezi protiprávním jednáním pachatele a způsobeným následkem a vztahu mezi zaviněním pachatele a zamýšleným následkem, z nichž prokázání druhého příčinného vztahu jeví se pak jako problém značně komplikovaný a tedy i výrazně obtížněji dokazovatelný.

⁵⁸ Viz Pokorná, L., Zicha, J. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. In *Trestněprávní revue* 4/2012.

3.2 *De lege ferenda*

De lege ferenda by ve stávající právní úpravě bylo v první řadě záhodno zaměřit pozornost na problematiku příčinné souvislosti s ohledem na obtížnost jejího dokazování a pokusit se nedostatky její komplikované prokazatelnosti odstranit. Krok zde navrhovaným směrem lze nepochybně spatřovat v zavedení institutu přičitatelnosti trestného činu při aplikaci dále blížeji rozvedené trestní odpovědnosti právnických osob. Je však zřejmé, že vzhledem k zásadě odpovědnosti za zavinění, na niž je české trestní právo založeno, bude u fyzických osob nutné postupovat odlišně. Jako vhodný způsob řešení stávajících aplikačních problémů se jeví pečlivější formulace skutkových podstat cestou konkrétního určení jednání, jehož naplnění ve shodě s původním úmyslem založí odpovědnost pro zaviněně jednajícího pachatele – tj. stanovit konkrétně jistý následek, u něžž bude třeba prokazovat zavinění, a prokáže-li se toto, bude podmínka příčinné souvislosti dostatečně naplněna a trestní odpovědnost tohoto konkrétního pachatele tak založena.

Pozornost by nepochybně zasloužilo i opětovné přehodnocení charakteru a výše trestů za jednotlivé spáchané trestné činy proti životnímu prostředí ukládaných nejčastěji, neboť v současné době se úprava trestání nese v duchu sice již několikrát navyšovaných, ale pro pachatele daného typu kriminality přesto stále nepříliš citelných trestů majetkového charakteru, představovaných nejčastěji peněžitým trestem. Proti tomu je naopak do kontrastu postavena relativně nízká sazba trestů postihujících svobodu či existenci subjektů environmentální trestné činy páchajících. Při klasickém ekonomickém procesu volby mezi jednáním po právu a jednáním protiprávním je pak při výše uvedeném stavu a zejména při poměrování výše získaného prospěchu a hrozící sankce zřejmé, že pachateli se jednat protiprávně stále ještě vyplatí.

3.3 *Trestní odpovědnost právnických osob*

Trestní odpovědnost právnických osob je upravena zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tento zákon s účinností od 1. 1. 2012 doplnil úpravu české trestněprávní odpovědnosti tak, že rozšířil okruh pachatelů trestné činnosti o právnické osoby. Došlo tak ke konečnému naplnění mezinárodních závazků plynoucích zejména ze směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/99/ES o trestněprávní ochraně životního prostředí (konkrétně čl. 6). Nutno

však dodat, že z možných variant řešení (směrnice určuje minimální pravidla, sama přímo stanoví, že „*státy mohou přijmout či zachovat i přísnější opatření*“)⁵⁹ u této odpovědnosti byla namísto varianty generální odpovědnosti za veškeré trestné činy, u nichž to povaha věci nevyklučuje, zvolena varianta odpovědnosti za trestné činy v zákoně výslovně vypočtené (§ 7 TOPO) a to ještě jen tehdy, pokud lze daný trestný čin právnické osobě podle kritérií uvedených v § 8 přičíst.

3.3.1 Trestní odpovědnost právnických osob na úseku ochrany životního prostředí

Na základě takto přijaté úpravy trestní odpovědnosti pak sice lze stíhat i trestné činy proti životnímu prostředí, avšak nikoli všechny trestné činy hlavy VIII. TZ, nýbrž pouze vybrané, konkrétně ty uvedené pod ustanoveními § 293 až 301. Jde o následující trestné činy: poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293), poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294), poškození vodního zdroje (§ 294a), poškození lesa (§ 295), neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297), neoprávněné nakládání s odpady (§ 298), neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300) a poškození chráněných částí přírody (§ 301). Trestné činy, jež směřují kromě zajištění ochrany životního prostředí i na zajištění ochrany zvířat jako majetku (§ 302 týrání zvířat až § 307 šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin), do uvedeného výčtu trestných činů, za jejichž spáchání lze právnickou osobu stíhat, zařazeny nebyly a nadále lze za jejich spáchání postihovat pouze fyzické osoby.

3.3.2 Základy trestní odpovědnosti právnických osob

Při uplatňování odpovědnosti právnické osoby je nutno posuzovat, zda došlo k naplnění všech kritérií přičitatelnosti uvedených v § 8 TOPO. Jde o tři následující podmínky. Především tedy, aby bylo možné danou odpovědnost vůči právnické osobě aplikovat, je dle § 8 odst. 1 nutné, aby trestným činem touto osobou spáchaným byl protiprávní čin spáchaný jejím jménem, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti (1.

⁵⁹ Viz výkladová ustanovení směrnice EP a Rady č. 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí.

podmínka). Dále je nutné, aby takto protiprávně jednal některý z následujících subjektů: statutární orgán nebo jeho člen nebo jiná osoba, jež je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat; jiná osoba než osoba předešle uvedená, jež u právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost; osoba vykonávající na řízení této právnické osoby rozhodující vliv, jestliže její jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby nebo zaměstnanec či osoba v podobném postavení vůči dané právnické osobě odlišná od předešlých při plnění pracovních úkolů (2. podmínka). Posledním požadavkem k tomu, aby mohla být založena trestní odpovědnost jednáním osob uvedených v předchozí větě u právnické osoby je naplnění podmínky stanovené v § 8 odst. 2, tedy že trestný čin byl spáchán jednáním orgánů právnické osoby nebo některé z osob vykonávajících u dané právnické osoby řídicí či kontrolní činnost nebo rozhodující vliv na řízení; nebo jednáním zaměstnance či osoby v obdobném postavení, k němuž došlo při plnění pracovních úkolů vykonávaném na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynů orgánů právnické osoby nebo osob vykonávajících u právnické osoby řídicí anebo kontrolní činnost nebo rozhodující vliv; anebo k němuž došlo proto, že dané osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo neučinily nezbytná opatření k zamezení či odvrácení následků vyvolaných daným protiprávním jednáním (3. podmínka). Je-li tento poslední požadavek naplněn, pak lze z takto vypočteného jednání konkrétní fyzické osoby odvozovat odpovědnost osoby právnické na základě kritéria přičitatelnosti.

Z hlediska subjektivní stránky chápané jako vnitřní psychický vztah pachatele k jím spáchanému činu je zřejmé, že při tomto pojetí bude možné tento znak určit jen u osob za právnickou osobu jejím jménem nebo v jejím zájmu či v rámci její činnosti jednajících (§ 8 odst. 1 TOPO), neboť právnické osoby jakožto subjekty uměle vytvořené nedisponují vědomím a jimi projevovaná vůle tedy není jejich vůlí vlastní, nýbrž je buď vůlí kolektivní (v případě rozhodování kolektivního orgánu) či vůlí přenesenou (vůlí osoby za právnickou osobu jednající). Proto tedy u právnické osoby je nutné zavinění dovést ze zavinění fyzické osoby, jež za právnickou osobu v daném

případě jednala.⁶⁰ Trestněprávní odpovědnosti právnické osoby však nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba nedovoleným způsobem jednala. Postačí zjištění, že byl spáchán některý z výše vypočtených trestných činů a že takový trestný čin byl spáchán některou z osob výše uvedených ve prospěch konkrétní osoby právnické. Nicméně, ne každá právnická osoba může být volána trestně odpovědnou za některý z výše uvedeného výčtu trestných činů. Z trestní odpovědnosti jsou § 6 TOPO a priori vyloučeny Česká republika jako stát a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci, a to na základě pravidla, že nemá smyslu, aby stát trestal sám sebe.

3.3.3 Specifika trestání právnických osob za trestné činy proti životnímu prostředí

Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí druhy sankcí za protiprávní jednání právnických osob na poli environmentální kriminality nespécifikuje, požaduje pouze, aby v právních rádech států za trestné činy ve směrnici vypočtené byla obsažena možnost uložit sankce, a tyto sankce byly účinné, přiměřené a odrazující. Tento požadavek měl být naplněn do dvou let od přijetí směrnice. Ač daná lhůta pro implementaci požadavků stanovených směrnicí uplynula 26. prosince 2010, český zákonodárce tento požadavek realizoval v roce až 2011 přijetím již zmiňovaného zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, když v ustanovení § 15 TOPO uvedl taxativní výčet osmi trestů, jež je možné za trestné činy vypočtené v § 7, tedy i za vybrané trestné činy proti životnímu prostředí, uložit.

Danými tresty jsou zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, peněžité trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži, zákaz přijímání dotací a subvencí a trest uveřejnění rozsudku. Vedle těchto trestů dává TOPO možnost ještě uložit ochranné opatření zabránění věci a jiné majetkové hodnoty. Jednotlivé tresty lze ukládat samostatně, jedinou výjimkou je nemožnost uložit zároveň trest peněžité a trest propadnutí majetku a z povahy věci trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty vedle ochranného opatření zabránění téže věci nebo jiné majetkové hodnoty.

⁶⁰ Srov. Šámal, P. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob In Bulletin advokacie 11/2011, s. 19.

Jde-li o využitelnost výše vypočtených trestů, vzhledem ke krátké době účinnosti zákona a nezaběhlosti institutu trestní odpovědnosti právnických osob vůbec nejsou dosud k dispozici žádné relevantní údaje. Řada řízení proti právnickým osobám sice běží, nicméně na zásadnější rozhodnutí při uvádění zákona do praxe se stále čeká.

3.3.4 Správní delikty právnických osob a fyzických osob podnikajících na úseku ochrany životního prostředí

Výklad o trestní odpovědnosti právnických osob je nutné doplnit o případy, kdy nedošlo k naplnění skutkových podstat trestných činů, ale k protiprávnímu jednání těchto subjektů přece jen došlo. Odpovědnost za správní delikty právnických osob a fyzických osob podnikajících na úseku životního prostředí vznikla z potřeby jistým způsobem postihnout subjekty, jež svým charakterem i možnostmi (personální struktura, kapitál, i rozsáhlé technické vybavení) na poli životního prostředí porušují předpisy nejčastěji a navíc ve značném rozsahu, neboť tento jejich potenciál je s možnostmi osob fyzických v dané oblasti nesrovnatelný (z důvodu širších kapitálových možností sem byla zařazena i zvláštní skupina fyzických osob – podnikatelů). Z toho důvodu bylo také nutné postihnout určitým způsobem jednání, jež by fyzická osoba ani nemohla spáchat.⁶¹ Odpovědnost za přestupky a jiné správní delikty fyzických osob totiž funguje na principu zavinění, tj. jde o odpovědnost subjektivní. Z toho plyne, že tento typ odpovědnosti lze dovést pouze u osoby fyzické, neboť zavinění představuje vnitřní psychický vztah subjektu k jím páchanému protiprávnímu jednání. Je zřejmé, že tento vztah u právnických osob dovést nepůjde⁶². Právnické osoby totiž nejsou nadány složkou vědomí a i z jejich volní složky je obtížné dovést, či vůli právnická osoba vlastně projevila.

S řešením cestou pouhé subjektivní odpovědnosti konkrétní FO za daný typ protiprávního jednání, k němuž došlo v souvislosti s podnikáním PO, je dále samozřejmě spjat problém prokazatelnosti zavinění u dané FO, jež za PO či z jejího příkazu jednala nebo měla jednat a s tím spojené v praxi víc než časté upuštění od dalšího stíhání (zejména z důvodu nepoměru mezi náklady vynaloženými na takovéto,

⁶¹ Srov. Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 79.

⁶² Tak i § 6 zákona o přestupcích, který říká, že *za porušení povinnosti uložené právnické osobě odpovídá podle tohoto zákona ten, kdo za právnickou osobu jednal nebo měl jednat, a jde-li o jednání na příkaz, ten kdo dal k jednání příkaz.*

mnohdy dlouhodobé, stíhání a jeho úspěšností). Proto tuto situaci, tj. postih skutečných pachatelů daných deliktů, vyřešil zákonodárce u správních deliktů FO a PO podnikajících stanovením objektivní odpovědnosti za následek. Jde o odpovědnost absolutní, tj. bez možnosti liberace.⁶³

Správní delikty fyzických a právnických osob podnikajících jsou však, a to nejen na úseku ochrany životního prostředí, upraveny značně nejednotně a roztržitě v jednotlivých složkových zákonech, vložených nejčastěji pod zvláštní ustanovení nazvané „Sankce“ či „Pokuty“ (viz např. § 88 zákona o ochraně přírody a krajiny či §§ 54-56 lesního zákona). Není k dispozici ani rámcová procesní úprava jejich postihu. Tento stav by bylo záhodno napravit a, stejně jako je tomu u přestupků, sjednotit základní úpravu správních deliktů ucelením do jednoho zákona.⁶⁴

Srovnáme-li odpovědnost FO a PO podnikajících s nově upravenou trestní odpovědností PO, lze vidět, že jde o instituty značně se lišící. Trestní odpovědnost je v souladu se základní trestněprávní zásadou odpovědnosti za zavinění upravena tak, že je vypočten konkrétní seznam osob, jež mohou v rámci PO TČ spáchat a na základě tzv. přičitatelnosti tak její odpovědnost založit. Souběžná trestní odpovědnost FO a PO není vyloučena. U administrativněprávní odpovědnosti FO a PO podnikajících však došlo k vychýlení se z tohoto obecného pravidla trestání pouze na základě zavinění, když bylo stanoveno, že tuto odpovědnost lze u daného specifického okruhu subjektů uplatnit objektivně, tj. již za pouhý vznik následku, jež byl vyvolán činností konkrétní FO či PO podnikající. Nicméně ač takto nastavená úprava byla zamýšlena jako postih přísnějšího rázu, nutno dodat, že tento záměr nebyl dotažen, když kupříkladu (a zejména z důvodu chybějící rámcové úpravy) dodnes není vyřešen případný souběh různých správních deliktů spáchaných jedním jednáním. Takto spáchané správní delikty se dosud řeší pomocí institutu analogie, kdy se uplatní § 12 odst. 2 PŘZ a v něm vyjádřená zásada absorpční (tj. za více správních deliktů téhož pachatele projednávaných ve společném řízení se uloží sankce jediná podle deliktu postižitelného nej přísněji). S tímto stavem

⁶³ Srov. Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 79.

⁶⁴ Tak i M. Damohorský tamtéž.

řada odborníků nesouhlasí, neboť tím v podstatě dochází k situaci, že osoba porušující více zákonů je trestána stejně jako osoba porušující zákon pouze jeden.⁶⁵

3.4 Vazba trestněprávní odpovědnosti v právu životního prostředí k jiným oblastem práva

Mezi jednotlivými druhy odpovědnosti nastíněnými v první kapitole této práce existují jisté vazby, které ve svém souhrnu umožňují porušení právem uložených povinností postihovat, ať už cestou domáhání se nápravy či náhrady pomocí soukromého práva a institutu odpovědnosti za škodu, či pomocí institutu odpovědnosti za ekologickou újmu a veřejného práva, tak i cestou prevence a represe pachatelů protiprávních jednání pomocí veřejného práva při uplatnění některé z forem deliktů odpovědnosti. Tyto vazby se pokusíme stručně postihnout.

3.4.1 Vztah k hmotnému právu

Využití institutu trestněprávní odpovědnosti nevylučuje uplatnění odpovědnosti za ztráty na životním prostředí, tj. poškozenému je nadále umožněno se domáhat jak odpovědnosti za vzniklou škodu, tak odpovědnosti za ekologickou újmu. Vztah mezi těmito typy odpovědnosti je tedy paralelní, uplatnění jedné nebrání uplatnění druhé a naopak.

Odpovědnosti za škodu se lze domáhat podle ustanovení § 415 a násl. občanského zákoníku, ovšem k její aplikaci je nutno naplnit tři základní předpoklady: prokázat porušení povinnosti, vznik škody, která vznikla na něčím majetku a je vyjádřitelná v penězích, a příčinnou souvislost mezi tímto porušením povinností a vvyvolaným škodlivým následkem. Nutno zmínit, že i zde je právě prokazování příčinné souvislosti jedním z nejproblematičtějších bodů uplatňování tohoto typu odpovědnosti. Pomocí něj se lze domoci jak nápravy formou uvedení do původního stavu, tak kompenzace formou náhrady utrpěné škody.

Druhého typu odpovědnosti za ztráty na životním prostředí, odpovědnosti za ekologickou újmu, se lze domáhat podle speciálního zákona č. 167/2008 Sb.,

⁶⁵ Srov. Stejskal, V. Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí. Praha : Univerzita Karlova, 2002. s. 139. Podobně i Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 80 a 95.

o předcházení ekologické újmy a o její nápravě, za splnění těchto předpokladů: určitý subjekt se choval protiprávně a porušil své právem mu uložené povinnosti, došlo k určité formě poškození ekosystému, mezi protiprávním jednáním subjektu a poškozením ekosystému existuje příčinná souvislost, na základě tohoto poškození ekosystému došlo ke ztrátě či oslabení přirozených funkcí tohoto ekosystému a mezi touto ztrátou či oslabením a poškozením ekosystému existuje příčinná souvislost. Nutno dodat, že vzhledem ke skutečnosti, že jde o odpovědnost veřejnoprávní, lze pomocí ní postihnout právě škody na funkcích a složkách ekosystému, jež cestou majetkoprávní odpovědnosti, u níž je nutnost vyčíslit škody v penězích, postihnout nelze. Pomocí tohoto institutu odpovědnosti se v první řadě lze domáhat obnovení původního stavu (obnovení přirozených funkcí ekosystému, je-li toto možné) či kompenzaci náhradním plněním nebo penězi. Zde je však nutné uvést, že mechanismus vyčíslování tohoto typu újmy a tedy i následná možnost finanční kompenzace jsou kroky značně obtížné.

Jde-li o vazby institutu trestněprávní odpovědnosti k hmotnému právu, nelze opomenout vazby utvářené blanketním charakterem dispozic jednotlivých skutkových podstat trestných činů. Tyto normy totiž k tomu, aby byl naplněn znak protiprávnosti, ve své dispozici odkazují na právní úpravu obsaženou v jiných právních předpisech hmotného práva věnující se ochraně životního prostředí. Jak již bylo uvedeno výše, základním a základní pojmy vymezujícím předpisem (tzv. rámcovou úpravou⁶⁶) je v případě trestných činů proti životnímu prostředí zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí (vykládá, co se rozumí pod pojmem životní prostředí a poškozování a ohrožování životního prostředí), další základní pojmy lze nalézt i v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (obsahuje např. definice termínů planě rostoucí rostlina či volně žijící živočich). Ochrana životního prostředí je však zajišťována zejména pomocí předpisů upravujících režimy jednotlivých jeho složek včetně ochrany poskytnuté způsobu jejich uspořádání (ochrana přírody a krajiny), režimy zdrojů ohrožení a lidských činností, jež mohou dané složky či jejich uspořádání ohrozit či mít na ně negativní vliv, či předpisů upravujících ochranu ekosystémů.⁶⁷

⁶⁶ Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010. s. 26.

⁶⁷ Tak i Novotný, O. Vokoun, R. Šámal, P. a kol. (2010, s. 370), stejně jako důvodová zpráva k hlavě VIII. trestního zákoníku.

Takto lze dovodit mezi protiprávními jednáními obsaženými v definicích jednotlivých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí a zákony na ochranu životního prostředí následující vazby:

- TČ poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293) a poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294) odkazují na zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí;
- TČ poškození vodního zdroje (§ 295) odkazuje na zákon č. 254/2001 Sb., o vodách;
- TČ poškození lesa (§ 296) odkazuje na zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o doplnění některých zákonů (lesní zákon);
- TČ neoprávněného vypuštění znečišťujících látek (§ 297) odkazuje dokonce na předpisy evropského a mezinárodního práva, když jeho zařazení do katalogu skutkových podstat plynulo ze směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2005/35/ES, o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání a Mezinárodní úmluvy o zabránění znečišťování z lodí z r. 1973 a protokolu k této úmluvě z r. 1978 (Marpol 73/78);
- TČ neoprávněného nakládání s odpady (§ 298) odkazuje na zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů;
- TČ neoprávněné výroby a jiného nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a) odkazuje na zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a zákon č. 73/2012 Sb., o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, a o fluorovaných skleníkových plynech;
- TČ neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299) a neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300) odkazují na zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a Úmluvu o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES);
- TČ poškození chráněných částí přírody (§ 301) odkazuje na zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny;
- TČ týrání zvířat (§ 302) a zanedbání péče o zvíře z nedbalosti (§ 303) odkazují na zákon č. 246/1992 sb., na ochranu zvířat proti týrání;

- TČ pytláctví (§ 304) odkazuje na zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti a zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství;
- TČ neoprávněné výroba, držení a jiné nakládání s léčivými a jinými látkami ovlivňujícími užitek hospodářských zvířat (§ 305) odkazuje na zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů a zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně souvisejících zákonů (veterinární zákon);
- TČ šíření nakažlivé nemoci zvířat (§ 306) a šíření nakažlivé nemoci a škůdce užitkových rostlin (§ 307) odkazují na prováděcí právní předpis správního práva, který stanoví, co se rozumí nakažlivou nemocí u zvířat či škůdce u rostlin; tímto předpisem se rozumí nařízení vlády č. 453/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za nakažlivé lidské nemoci, nakažlivé nemoci zvířat, nakažlivé nemoci rostlin a škůdce užitkových rostlin, v platném znění.

3.4.2 Vztah k administrativněprávní odpovědnosti

Jak již bylo zmíněno v úvodních kapitolách, v případě trestněprávní i administrativně právní odpovědnosti je o dva podtypy odpovědnosti deliktní, tedy odpovědnosti plynoucí z porušení povinností uložených normami veřejného práva. Z této skutečnosti je zřejmý jejich úzký vzájemný vztah, jenž funguje na principu subsidiarity vyjádřené ostatně i v textu § 12 odst. 2 TZ, kde je výslovně řečeno, že *„trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu“*.⁶⁸ Kritérium společenské škodlivosti je tedy jedním z hraničních ukazatelů, které určují, v jakých případech nastoupí za dané protiprávní jednání odpovědnost administrativněprávní a v jakých odpovědnost trestněprávní. Dalšími pomocnými kritérii rozlišení případů, kdy postačí uplatnění administrativněprávní odpovědnosti a kdy naopak nikoli, může být závažnost

⁶⁸ Tímto ustanovením je přímo v zákoně vyjádřena zásada subsidiarity trestní represe, která vyjadřuje, že v moderní společnosti je trestní právo chápáno jako nejzazší prostředek státní moci umožňující státu donutit své občany chovat se v souladu v právem a státní zřízení ovládajícím právním řádem, proto trestněprávní odpovědnost by měla nastoupit v případech stanovených v zákoně a teprve až v případě, že pachatele nelze účinně potrestat za použití jiného typu odpovědnosti, nejčastěji právě odpovědnosti administrativněprávní.

spáchaného deliktu, význam právem chráněného a protiprávním jednáním narušovaného objektu a zejména intenzita protiprávního jednání.

Subsidiaritou se u tohoto úzkého vztahu tedy rozumí uplatnění odpovědnosti administrativněprávní v těch případech, kdy dané jednání nenaplnuje znaku trestného činu, avšak je zřejmé, že zájem společnosti poškozen či ohrožen byl a uskutečněné jednání tedy bylo protiprávní (deliktní), a je v zájmu společnosti takovéto jednání stíhat a potírat. K uplatnění administrativněprávní odpovědnosti může ostatně dojít i následně, nedošlo-li například po posouzení OČTŘ k naplnění znaků trestného činu a tím pádem nelze pachatele dále stíhat, avšak protiprávním jednáním přesto došlo k poškození či ohrožení společenského zájmu vyšší intenzity (již zmiňovaný institut odevzdání věci příslušnému správnímu orgánu). Nutno dodat, že administrativněprávní odpovědnost je také k postihům v naznačených případech hojně využívána. Tato odpovědnost totiž pokrývá činy, nazvané souhrnně správní delikty, jež vykazují nižší společenskou škodlivost než činy zahrnuté do trestního zákoníku.

Správními delikty se rozumí porušení povinností uložených normami správního práva. Pro téma této práce se normami, jimiž uložené povinnosti jsou správními delikty porušovány, rozumí normy upravující a zajišťující ochranu životního prostředí. Dle M. Damohorského⁶⁹ se tak správními delikty v dané oblasti rozumí „*veškerá protiprávní jednání, jimiž dochází k porušování předpisů správního práva v oblasti životního prostředí*“. Konkrétně pak správní delikty na poli ochrany životního prostředí lze rozlišit na správní delikty fyzických osob (především přestupky) a správní delikty právnických a fyzických osob vzniklých v souvislosti s jejich podnikatelskou činností. Základním kritériem pro jejich rozdělení do uvedených skupin je skutečnost, jaká osoba a v jakém postavení se ho dopustila.⁷⁰ Do kategorie správních deliktů fyzických osob řadíme přestupky a jiné správní delikty postihované na základě zavinění, do kategorie správních deliktů vzniklých v souvislosti s podnikatelskou činností pak správní delikty fyzických osob - podnikatelů a správní delikty právnických osob podnikajících, což je, jak bude dále rozvedeno, skupina značně specifická.

⁶⁹ Viz Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 77.

⁷⁰ Tamtéž.

Základním kritériem, které tyto dvě kategorie odlišuje, je kritérium odpovědnosti za zavinění. V případě první kategorie je uplatňována odpovědnost subjektivní, tj. za zavinění, z čehož je patrný i její velmi úzký vztah k odpovědnosti trestněprávní⁷¹, znázorněný právě subsidiaritou administrativněprávní odpovědnosti. U druhé kategorie se však uplatňuje odpovědnost objektivní, tj. odpovědnost za následek, neboť charakter tohoto specifického typu subjektů (kolektivní vůle, značně rozšířené kapitálové možnosti) je spíše způsobilý vyvolat svým jednáním orientovaným na zisk škodlivý následek a odpovědnost u tohoto typu subjektů je i mnohem obtížnější dovodit. Proto je odpovědnost tohoto druhu subjektů nastavena přísněji. Dané kategorie má výrazně blízko k novému institutu trestní odpovědnosti právnických osob, avšak tato je nadále založena na odpovědnosti subjektivní, jež se v případě specifického okruhu subjektů PO dovozuje od odpovědnosti vymezeného okruhu FO na základě kritéria přičitatelnosti.

Jde-li o normy obsahující právní úpravu ochrany životního prostředí i výčet správních deliktů tuto ochranu porušujících, lze konstatovat, že jde o úpravu značně rozsáhlou, jež není upravena jednotně v jediném zákoně, ale naopak je roztržena do mnoha zákonů upravujících jednotlivé složky životního prostředí. Obecně lze říci, že v českém právním prostředí je tendencí do jakéhokoli správního předpisu vtisknout zároveň i legální definici jednání, jež znamená porušení povinností tímto předpisem ukládaných, a stanovit za toto jednání sankci.

Jako jediné jsou relativně sjednoceny správní delikty fyzických osob nepodnikajících nazvané *přestupky*, a to úpravou v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (přestupkový zákon). Jde navíc o kategorii správních deliktů, jejíž subsidiarita vůči trestným činům je vyjádřena přímo v zákonné definici přestupku.⁷² Nicméně ani tento zákon nezahrnuje veškerá jednání kvalifikovaná a označovaná jako přestupky, vymezuje pouze přestupky základní a z hlediska postihu nejdůležitější, právní úprava zbylých je pak zahrnuta do jednotlivých složkových zákonů. Pro jejich přehled odkazujeme na výše uvedenou kapitolu popisující vztah

⁷¹ České trestní právo je založeno na zásadě odpovědnosti za zavinění, kdy nezaviněné následky se nepřičítají. Viz Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část Zvláštní část. Praha : Leges, 2009. s. 33.

⁷² Ustanovení § 2 odst. 1 PŘZ říká, že „*přestupkem je zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postížitelný podle zvláštních právních předpisů anebo o trestný čin*“.

k hmotnému právu, neboť zde uvedené složkové zákony, na něž dispozice skutkových podstat TČ proti životnímu prostředí odkazují, obsahují kromě povinností ochrany dané složky i úpravu postihu jednání nižší intenzity či škodlivosti, jež znamená jejich porušení, stejně jako sankce, které lze za toto porušení povinností uložit.

Z uvedeného je zřejmé, že tato systémová roztříštěnost a množstevně široká skupina protiprávních jednání bude pro lepší orientaci vyžadovat rozdělení do určitých kategorií. Odbornou veřejností⁷³ byla proto provedena, podobně jako u trestných činů, dělba na kategorie přestupků a) základních, b) speciálních a c) zbytkových.

Na poli přestupků proti životnímu prostředí je možné tyto kategorie rozeznat v následujících ustanoveních:

- a) základní přestupky – jsou obsaženy v ustanoveních zákona o přestupcích směřujících k zajištění ochrany životního prostředí (§ 29 odst. 1 písm. c) Přestupky na úseku zdravotnictví; § 29a Přestupky na úseku vyhledávání, ochrany, využívání a dalšího rozvoje přírodních léčivých zdrojů, zdrojů přírodních minerálních vod a lázeňských míst; § 35 Přestupky na úseku zemědělství, myslivosti a rybářství a § 39 Přestupky na úseku ochrany a využití nerostného bohatství);
- b) speciální přestupky – jsou obsaženy v jednotlivých složkových zákonech, např. § 53 lesního zákona, § 69 zákona o odpadech nebo § 87 zákona o ochraně přírody a krajiny;
- c) zbytková kategorie – dle M. Pekárka⁷⁴ jde v podstatě o jediné ustanovení, a to § 45 PŘZ, který vymezuje Přestupky na úseku ochrany životního prostředí (§ 45 odst. 1: „*přestupku se dopustí ten, kdo porušením zvláštních právních předpisů o ochraně životního prostředí jiným způsobem, než jak vyplývá z ustanovení § 21 až 44, zhorší životní prostředí*“), M. Damohorský⁷⁵ pak naopak vidí tuto kategorii

⁷³ Viz Damohorský, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 78-79. Tak i Pekárek, M. Průchová, I. Dudová, J. Jančářová, I. Tkáčiková, J. Právo životního prostředí I díl. Brno : Masarykova univerzita, 2009, s. 286.

⁷⁴ Viz tamtéž.

⁷⁵ Viz tamtéž, s. 79. Zde však lze namítnout, zda tím již nedochází k přílišnému rozměňování problematiky, když objektem § 46 již není primárně ochrana a zachování optimálního stavu životního prostředí.

šířeji, když do ní zařazuje i § 46 nazvaný Ostatní přestupky proti pořádku ve státní správě a přestupky proti pořádku v územní samosprávě).

Dalším významným rozlišujícím prvkem obou podtypů deliktní odpovědnosti uplatňované na poli ochrany životního prostředí je charakter jejich sankcí, avšak vzhledem k tématu této práce se zde problematikou sankcí blíže nezabýváme a pro případné hlubší informace odkazujeme na učebnici prof. Hendrycha⁷⁶, konkrétně kapitolu věnovanou správnímu trestání, a v případě trestněprávních sankcí na učebnice kolektivů J. Jelínka⁷⁷ nebo O. Novotného⁷⁸, které se druhy a způsobem trestů ukládaných za trestné činy zabývají dosti podrobně. Zde pouze zmíníme, že zatímco v případě trestněprávní úpravy přicházejí v úvahu nejčastěji sankce *odnětí svobody* a *zákazu činnosti*, v případě správní úpravy je nejčastěji ukládanou sankcí sankce finančního charakteru, tj. *pokuta*. Tato skutečnost vystupuje na povrch zejména u již zmíněných správních deliktů fyzických a právnických osob podnikajících, kde by jiná forma sankce zcela jistě nedosáhla zamýšlených preventivních i represivních účinků a nepostihla by danou osobu v tak citelném rozsahu (jako např. napomenutí či zabránění věci).

3.5 *Shrnutí*

Daná kapitola obsahuje a blíže přibližuje vlastní téma této práce. Představuje základní rozdíly v trestní odpovědnosti uplatňované vůči fyzickým a právnickým osobám, když postihem historického vývoje institutu trestní odpovědnosti na úseku životního prostředí seznává, že Česká republika zajištění ochrany tomuto objektu cestou trestního práva postupně přizpůsobovala zahraničním úpravám a mezinárodnímu právu, až konečně naplnila i své závazky plynoucí z členství v Evropské unii a Unii přijaté první, danou oblast sjednocující, vlašťovky: směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. K tomuto stavu dospěla nejen vytvořením samostatné hlavy v trestním zákoníku a podřazením nyní celkem 16 skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí, ale i přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a

⁷⁶ Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. Správnímu trestání se zde věnuje JUDr. Helena Prášková v části páté, na str. 413 až 464.

⁷⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část Zvláštní část. 2. vydání. Praha : Leges. 2010.

⁷⁸ Novotný, o. a kol. Trestní právo hmotné. 1. díl (obecná část). 6., aktualizované vydání. Praha : ASPI. 2010.

řízení proti nim. Tímto zákonem tak byla konečně dána OČTŘ možnost stíhat a postihnout i pachatele, jež jsou svým charakterem i možnostmi v dané oblasti způsobilí vyvolat výrazně závažnější a škodlivější následky, než osoby fyzické. Zda je institut trestní odpovědnosti právnických osob v oblasti trestněprávní ochrany životního prostředí zlomovým, ukáže až čas, neboť dosud není v této oblasti k dispozici zásadnější judikatura. Při představení a zhodnocení současné právní úpravy vyšly najevo i určité nedostatky formulací nových skutkových podstat plynoucí z nedostatečné reflexe aplikační praxe. Ač bylo snahou postupných úprav a novel tyto nedostatky odstranit a zejména formulace obecných skutkových podstat zpřesnit, nedá se říci, že by toto vedlo k pozitivnímu efektu. Naopak se zdá, že postupným zpřesňováním a narůstající kazuistikou skutkových podstat jejich použitelnost klesá. Součástí této kapitoly je i znázornění vztahů trestněprávní odpovědnosti k jiným oblastem práva, plynoucí zejména z blanketních dispozic skutkových podstat pro trestnost daného jednání odkazujících na hmotné právní předpisy zajišťující ochranu životního prostředí a jejích složek, i ze vztahu subsidiarity trestního práva jakožto prostředku ultima ratio, který se uplatní, nelze-li uplatnit odpovědnost jinou. Nutno uvést, že velice často jiný typ odpovědnosti uplatnit lze a tak je v případě porušení povinností uložených předpisy k ochraně životního prostředí nejčastěji uplatňovaná odpovědnost administrativněprávní a postih sankcemi finančního charakteru.

4. Švédská právní úprava – srovnání

4.1 Úvod

Podle Environmental Performance Indexu (EPI), který hodnotí domácí ekonomiky 132 států z hlediska jejich ekologických politik, bylo Švédsko v roce 2012 hodnoceno⁷⁹ jako 9. nejlepší země, tedy země s devátým nejlepším systémem zajištění ochrany životního prostředí, veřejného zdraví a zachování ekosystému. Pro srovnání, Česká republika byla v témže žebříčku zařazena mezi druhou nejvyspělejší skupinu států a skončila tak na významném 18. místě z uvedených 132 zemí. Tato pozice ve vztahu k úpravě švédské napovídá, že ač je ekologická politika u nás nastavena dobře, stále je možné její úpravu zdokonalovat a od skandinávského státu se učit. V návaznosti na toto hodnocení se tedy domníváme, že popis švédské úpravy a její stručné porovnání s úpravou českou by takovému zdokonalování mohl napomoci.

Švédské království je členem Evropské unie, proto i u něj vyvstala povinnost implementovat již několikrát zmiňovanou Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí. Nutno však říci, že s podobným krokem v případě Švédska nebyl takový problém, jako u České republiky, která směrnicí transponovala se zhruba ročním zpožděním, neboť Švédsko má dlouhodobě jednu s nejlépe upravených ekologických politik, tedy řadu směrnicí požadovaných institutů mělo již upraveno, včetně institutu trestní odpovědnosti právnických osob⁸⁰. Rovněž je třeba dodat, že Švédsko je jedním z hlavních tvůrců evropského programu ochrany životního prostředí a významně se tedy podílelo i na tvorbě Šestého akčního programu ochrany životního prostředí, z nějž vzešel rámeček programu politiky životního prostředí EU na roky 2006-2012.

⁷⁹ Viz Yale University. EPI Rankings. *epi.yale.edu* [online]. 2012. [cit. 2012-12-22]. Dostupné z <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>

⁸⁰ Novelizace švédského trestního zákoníku č. 283 z roku 2006 (účinná od 1. 7. 2006), jíž došlo k doplnění zákona o kapitole 36, věnující se trestnímu postihu právnických osob (tzv. foretägsbot).

4.2 Základy trestní odpovědnosti ve švédské právní úpravě

Obecné základy švédské trestní odpovědnosti jsou upraveny ve švédském trestním zákoníku č. 700 z roku 1962 (*Brottsbalken*)⁸¹. Tento zákoník obsahuje katalog většiny protiprávních jednání, jež ve Švédsku zakládají trestní odpovědnost. Nicméně, přímo v zákoníku je uvedeno, že definice některých dalších skutkových podstat trestných činů se nacházejí ve zvláštních zákonech (§1). Neobsahuje tedy kompletní katalog všech skutkových podstat trestných činů. Obsahuje však ustanovení obecně upravující trestné činy a sankce, jež je možné za tyto trestné činy ukládat, a upravuje rovněž aplikovatelnost švédského práva. Jde-li však o úpravu trestných činů proti životnímu prostředí, tato je právě tou, jež se nachází v avizovaných zvláštních zákonech, když je téměř kompletně sjednocena a upravena ve švédském Zákoníku životního prostředí⁸², jak bude rozebráno dále.

4.2.1 Trestní odpovědnost fyzických osob

Stejně jako český pachatel i švédský pachatel, k tomu aby byl trestně odpovědný za své protiprávní jednání, musí naplnit dva základní znaky: věk a přičetnost. Věková hranice trestně odpovědného pachatele – fyzické osoby ve Švédsku je, stejně jako u nás, 15 let. Požadovaný věk upravuje § 6 kapitoly 1 trestního zákoníku pravidlem, že nelze uložit osobě sankci za trestný čin spáchaný před dosažením věku patnácti let. Jde-li o přičetnost, i jí se ve smyslu švédského trestního zákoníku rozumí shoda vůle s vědomím při uskutečňovaném jednání, když § 2 stanoví, že, nestanoví-li zákon jinak, jsou za trestný čin považována pouze taková jednání, jež byla spáchána záměrně, tj. s vůlí a vědomím, že pachatel páchá trestný čin. Navíc zákoník v § 2 rovněž říká, že byl-li čin spáchán ve stavu intoxikace (tj. pod vlivem návykové látky), do něž se pachatel přivedl sám, nebo pokud si pachatel nějakým způsobem přivodil dočasnou ztrátu možnosti užití smyslů, není trestnost jeho jednání vyloučena. Z toho vyplývá, že základním požadovaným stupněm zavinění je úmysl, jenž se vyžaduje, nestanoví-li zákon jinak (tedy nepostačuje-li podle zákona nedbalost).

⁸¹ Zákoník byl přijat v r. 1962, v účinnost vstoupil 1. 1. 1965, tj. platil tedy přibližně stejně dlouhou dobu jako náš, dnes již zrušený, trestní zákon č. 140/1961 Sb.

⁸² Viz ENPRO. Manual on Prosecuting Environmental Crime in the Baltic Region. Helsinki, 2010. s. 18.

Jde-li o zvláštní úpravu trestní odpovědnosti a trestání mladistvých, jež je v případě českého práva obsažena ve zvláštním zákoně, švédská právní úprava se úpravě trestní odpovědnosti této specifické kategorie pachatelů věnuje pouze v trestním zákoníku, když v tomto zákoně pro daný typ pachatelů upravuje odlišně pouze trestání, resp. typ sankce, kterou lze danému typu pachatele uložit (jde v podstatě o jeden náhradní typ sankce (*påföljden till sluten ungdomsvård*), opatření, autorkou překládané jako „nařízení speciální péče“). Podmínky trestní odpovědnosti jsou tedy pro všechny pachatele stejné (chybí ovšem požadavek určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti, jenž požaduje náš ZSVM).

4.2.2 Pojetí trestného činu a tresty, jež je možné za ně ukládat

Jedině trestně odpovědný pachatel může být stíhán za svá protiprávní jednání, jež jsou i švédským trestním zákoníkem označeny jako trestné činy (*brotter*). Co se rozumí trestným činem, pak vysvětluje § 1 kapitoly 1 švédského trestního zákoníku, když stanoví, že trestným činem je jednání definované v tomto zákoníku nebo jiném zákoně či zákonu podobém instrumentu, za nějž lze uložit některý ze zákoníkem vymezených druhů trestu. Možné druhy trestů stanoví § 3 trestního zákoníku.

Dle něj lze sankcí (*påföljd*) za trestný čin podle tohoto zákoníku rozumět pokutu (*böter*), trest odnětí svobody (*fängelse*) a podmíněný trest (*villkorlig dom*), probační dohled (*skyddstillsyn*) a nařízení speciální péče (*överlämnande till särskild vård*, u mladistvých nazývané *påföljden till sluten ungdomsvård*). Zákoník však umožňuje za dané protiprávní jednání uložit vedle trestu i sankce další, když v § 8 říká, že vedle sankce mohou být za trestné činy, v souladu s tím, co již bylo uvedeno, uloženy i jiné druhy právních následků (pojem autorkou překládan jako „opatření“), jimiž se míní propadnutí majetku (*förverkande av egendom*), pokuty společností jakožto právníckým osobám (*företagsbot*; mají specifické postavení, bude o nich pojednáno dále) nebo jiný zvláštní následek definovaný zákonem, který může založit odpovědnost k náhradě škody.

4.2.3 Trestní odpovědnost právnických osob

Ve švédské právní úpravě⁸³ je trestní odpovědnost právnických osob v základní podobě obsažena od r. 1986, kdy bylo přijetím zákona č. 1007 z téhož roku umožněno nadále ukládat sankce i právnickým osobám – podnikatelům ve formě pokut za závažné trestné činy spáchané v souvislosti s jejich obchodní činností. Nicméně, tento typ sankce, nazývaný firemní pokuta⁸⁴ (*företagsbot*), nebyl původně konstruován jako sankce trestní, nýbrž jako jiný právní následek trestného činu (*opatření*), a mohl tedy být ukládán i vedle trestu. Tento koncept byl však opuštěn, když byla v roce 2006 přijata novelizace zákonem č. 283 z téhož roku začleňující do znění trestního zákoníku vládní návrh právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob z roku 2005, v němž bylo navrhováno zvýšení praktického používání firemních pokut ukládaných právnickým osobám za protiprávní jednání uskutečněné v rámci jejich obchodní činnosti, stejně jako zdůraznění významu odpovědnosti právnických osob v systému trestní odpovědnosti. V současné právní úpravě je firemní pokuta považována za sankci *sui generis*, povahou sice nadále dosti podobnou ochranným opatřením, ale výrazně represivního charakteru.⁸⁵

4.2.4 Ukládání firemních pokut (*företagsbot*)

Současná podoba právní úpravy ukládání firemních pokut je tedy následující. Firemní pokuta jako druh trestu může být uložena jen tehdy, pokud byl trestný čin spáchan v nějaké vazbě na obchodní činnost podnikatele⁸⁶. Jak již bylo zmíněno výše, tento typ sankce lze ukládat bez ohledu na to, zda úprava trestného jednání je obsažena

⁸³ Aktuální právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob ve Švédsku se věnuje článek dr. Ari-Matti Nuutila, z něžž proto v části týkající se vývoje právní úpravy a hodnocení stávající situace vycházíme. Viz Nuutila, A-M. Corporate Criminal Liability in Sweden – On the way to an alternative criminal liability in summary procedure. In Corporate Criminal Liability and Compliance Programs. Řím, 2012.

⁸⁴ Vlastní překlad autorky, jeví se jako nejlépe vystihující charakter dané sankce s ohledem na subjekty jí podléhající.

⁸⁵ Srov. Šámal, P. K trestní odpovědnosti právnických osob. Bulletin advokacie 11/2011, s. 19.

⁸⁶ Termín označuje jakoukoli fyzickou nebo právnickou osobu, která vykonává profesionálně obchodní činnost finanční povahy, bez ohledu na to, zda je tato činnost zaměřena na zisk či nikoli. Primárně jsou tím však míněny právnické osoby založené za účelem zisku, ustanovení lze ale stejně tak použít na fyzické osoby a neziskové organizace, jež se podílí na činnostech ekonomického rázu způsobem, který lze popsat jako profesionální. Pod uvedený koncept spadají dokonce i podnikající územní samosprávné celky a státem kontrolované podniky. Viz Nuutila, A-M. Corporate Criminal Liability in Sweden – On the way to an alternative criminal liability in summary procedure. In Corporate Criminal Liability and Compliance Programs. Řím, 2012.

v trestním zákoníku nebo v jiném zákoně, je však vždy nutné, aby došlo k naplnění všech, subjektivních i objektivních, znaků konkrétního trestného činu.

Za spáchaný trestný čin naplňující všechny uvedené znaky pak trestní zákoník umožňuje uložit již zmiňovanou firemní pokutu. Tu však lze uložit jen za trestné činy, v jejichž skutkových podstatách není jako nejtěžší druh trestu, který lze uložit, stanovena pokuta. Zmiňovanou novelizací v r. 2006 došlo k úpravě horní i dolní hranice sazby firemní pokuty, jež je obsažena v § 8 kapitoly 36 trestního zákoníku. Nejnižší částka, jíž je nyní možné jako tento druh trestu uložit, je 5.000 SEK (cca 15.000 Kč; byla snížena z 10.000 SEK). Maximální možná částka, jíž lze jako tento trest uložit, byla zvýšena z původních 3 milionů SEK na současných 10 milionů SEK (cca 30 milionů Kč), což umožňuje pomocí tohoto institutu citelněji a účinněji trestat i nadnárodní korporace. Důvodem pro změnu sazeb byla snaha o již zmíněné zpřísnění, stejně jako skutečnost, že došlo k opuštění požadavku závažného porušení zvláštních povinností spojených s provozem podniku jakožto jedné z podmínek založení trestní odpovědnosti právnické osoby. Uvedená novela tak dala jasně najevo význam odpovědnosti právnické osoby, když umožnila ukládat firemní pokuty i za trestné činy s nízkou dolní hranicí stanovených sazeb.

Zákon dále stanoví, že při ukládání konkrétní výše firemní pokuty je nutné zvážit jak rozsah trestu, jejichž uložení umožňuje zákon, tak zejména i rozsah poškození či nebezpečí, jež bylo trestným činem vyvoláno, stejně jako rozsah dané protiprávního jednání a jeho vazby na obchodní činnost společnosti. Zároveň je třeba vzít v potaz případnou recidivu a předešle uložené firemní pokuty. Jde-li o případný přechod trestu na právní nástupce, tento je, stejně jako v české právní úpravě, možný. Skutečnost, že podnikatel podnik převedl nebo že přestal provozovat obchodní činnost, v jejímž rámci došlo ke spáchání trestného činu, by neměla bránit uložení trestu ve formě pokuty za trestné činy spáchané v rámci podniku před tímto přechodem či ukončením obchodní činnosti.

4.2.5 Založení trestní odpovědnosti právnické osoby

Švédská úprava, stejně jako úprava česká, nepožaduje, aby fyzická osoba skutečně daný trestný čin páchající (projevující vůli a vědomí) byla za tento trestný čin

stíhána či odsouzena, ale musí být zřejmé minimálně dvě skutečnosti, tj. že k trestnému činu došlo a trestný čin tedy byl někým spáchán. Splněním těchto dvou podmínek je pak možné založit trestní odpovědnost u dané právnické osoby.

Trestní odpovědnost právnických osob je tedy koncipována obdobně jako úprava česká, na koncepci tzv. přičitatelnosti. I švédský zákonodárce si je totiž vědom jak obtížnosti prokazování zavinění, tak i příčinné souvislosti mezi zaviněným jednáním pachatele a následkem trestného činu. Obvykle totiž, není-li pachatel – fyzická osoba zjištěn, není v případě koncepce individuální odpovědnosti možné prokázat úmysl konkrétní trestný čin spáchat. U nedbalosti je pak výsledek, že trestný čin je spáchán, ale jeho pachatel z hlediska průkaznosti zavinění zůstává neznámý, téměř pravidlem.

K založení trestní odpovědnosti u právnické osoby je tedy třeba naplnění následujících podmínek: trestný čin musí být spáchán při uskutečňování podnikatelských aktivit dané právnické osoby a daná právnická osoba neučinila vše, co po ní bylo možné rozumně požadovat, aby spáchání trestného činu zabránila; trestný čin byl spáchán buď osobou ve vedoucím postavení, jenž plyne z pravomoci zastupovat právnickou osobu nebo přijímat rozhodnutí jejím jménem, nebo osobou, jež odpovídala za kontrolu a dohled nad obchodní činností a podnikatelskými aktivitami právnické osoby. Toto však neplatí, a právnická osoba tedy neodpovídá, v případě že jednání některé z výše uvedených osob bylo zcela zjevně zaměřeno proti ní. Trestný čin spácháný při výkonu obchodní činnosti nemůže být spáchán jinou osobou než podnikatelem (společností), jeho zaměstnanci nebo těmi, jež jednájí na základě pokynu podnikatele. Protiprávní jednání či opomenutí navíc musí mít přímou souvislost s obchodní činností pachatele, musí být v jeho možnostech jakožto podnikatele nebo plynout z jednání jeho zástupce nebo jeho zaměstnance. Pokud byl daný trestný čin spáchán zaměstnancem a toto jeho protiprávní jednání má přímou souvislost s obchodní činností, výše uvedené pravidlo lze použít, i když vedení a management společnosti tvrdí, že o páčání trestného činu nevěděli. Nicméně, je zde možnost se takto založené trestní odpovědnosti zbavit (§ 10) prokázáním, že šlo o zjevný exces protiprávně jednajících fyzické osoby - pachatele.

Z výše nastíněné právní úpravy odpovědnosti právnických osob je zřejmé, že se od úpravy v České republice v základních věcech příliš neliší, což je zcela jistě dáno

skutečností, že obě země jakožto členské státy EU zavedly či upravily tento institut v souladu s článkem 6 směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. Avšak ve švédské úpravě lze nalézt jisté odlišnosti spojené zejména s rolí státního zástupce v procesní úpravě stíhání trestné činnosti. Pozice státního zástupce je při stíhání právnické osoby totiž mnohem silnější než pozice státního zástupce v České republice. Státní zástupce (a do určité míry i policie) totiž disponuje poměrně značnou mírou rozhodovací pravomoci v případě posuzování, zda trestní stíhání zahájit či nezahajovat.⁸⁷ Lze říci, že tyto orgány zahajují vyšetřování trestného činu pouze tehdy, je-li zde dostatečná míra přesvědčení, že právnickou osobu bude možné odsoudit a uložit jí firemní pokutu, v takovém případě uplatnění trestní odpovědnosti právnické osoby dokonce preferují nad trestní odpovědností fyzických osob. Navíc, státní zástupce může trest firemní pokuty uložit již kdykoli v průběhu vyšetřování, čímž výrazně zkracuje délku probíhajícího řízení a umožňuje tak minimalizovat jak státní náklady na trestní postih pachatele, tak i případné náklady pachatele.

4.3 Trestné činy proti životnímu prostředí dle švédské právní úpravy

Jak již bylo zmíněno, ve Švédsku, oproti české úpravě, jednání definovaná jako trestné činy nejsou obsažena pouze v trestním zákoníku. V oblasti švédské ochrany životního prostředí, jež je předmětem této práce, jsou protiprávní jednání označovaná jako trestné činy, obsažena a definována zejména v kodexu práva životního prostředí, autorkou překládaného jako „zákoník životního prostředí“ (*Miljöbalken*). Jde o kodex sdružující převážnou část předpisů na ochranu životního prostředí. Zbylou úpravu protiprávních jednání proti životnímu prostředí, jež je možné kvalifikovat jako trestné činy, obsahují ještě dva další zákony: zákon o znečišťování vod⁸⁸ a zákon o lovu⁸⁹. Švédská úprava práva životního prostředí je tím tedy jednotnější, ucelenější a orientačně přehlednější.

⁸⁷ Srov. Faure, M. Heine, G. Criminal Enforcement in Environmental Law in the European Union. The Hague : Kluwer Law International, 2005. s. 155-159. Stejně tak i ENPRO. Manual on Prosecuting Environmental Crime in the Baltic Region. Helsinki, 2010. s. 9, 16.

⁸⁸ Daný zákon implementuje požadavky směrnice EP a Rady č. 2005/35/ES o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání, stejně jako požadavky Mezinárodní úmluvy o zabránění znečišťování z lodí z r. 1973 a Protokolu k ní z r. 1978 (MARPOL 73/78). Odpovídá tak zhruba naší úpravě TČ Neoprávněného vypuštění znečišťujících látek obsažené v § 297 TZ.

⁸⁹ Zákon obsahuje zákaz lovu ohrožených a ve Švédsku se celkem běžně vyskytujících druhů jako je např. medvěd, vlk nebo orel. Viz ENPRO. Manual on Prosecuting Environmental Crime in the Baltic Region. Helsinki, 2010. s. 28.

Výčet trestných činů proti životnímu prostředí je obsažen v kapitole 29 zákoníku životního prostředí. Kapitola 29 spadá do části VI zákoníku životního prostředí nazvané Tresty (*Straffbestämmelser och förverkande*). Část VI zahrnuje dále mimo definic skutkových podstat trestných činů i protiprávní jednání méně závažná, odpovídající v české právní úpravě správním deliktům, upravená v kapitole 30. Lze tedy říci, že zákoník životního prostředí obsahuje ucelenou úpravu deliktů proti životnímu prostředí.⁹⁰

Zákoník životního prostředí uvádí následující výčet jednání, za něž lze uložit některý z trestů vypočtených trestním zákoníkem, jde tedy ve světle výše uvedeného o následující trestné činy⁹¹: § 1 trestný čin proti životnímu prostředí (*miljöbrott*; odpovídá zhruba českému úmyslnému poškozování a ohrožování životního prostředí), závažný trestný čin proti životnímu prostředí (*grovt miljöbrott*; v českém systému dělení TČ by odpovídal zločinu proti životnímu prostředí), § 2 narušení životního prostředí z nedbalosti (*brott mot områdesskydd*; odpovídá zhruba českému poškozování a ohrožování životního prostředí z nedbalosti), § 2a méně závažné narušení životního prostředí (*förseelse mot områdesskydd*), § 2b trestné činy proti ochraně živočišných a rostlinných druhů (*artskyddsbrott*), § 3 nakládání s chemikáliemi způsobem škodlivým pro životní prostředí (*miljöfarlig kemikaliehantering*), § 3a neoprávněné nakládání s chemikáliemi (*olovlig kemikaliehantering*), § 4 odst. 1, 2 výkon činnosti s dopadem na životní prostředí bez oprávnění (*otillåten miljöverksamhet*), § 4 nesoulad s podmínkami uděleného povolení či úředního rozhodnutí (*otillåten miljöverksamhet*), § 4a neoprávněný transport odpadu (*otillåten avfallstransport*), § 5 maření kontroly v oblasti životního prostředí (*försvårande av miljökontroll*), § 6 poskytnutí neúplných informací v oblasti životního prostředí (*bristfällig miljöinformation*), § 7 odhazování odpadků (*nedskräpning*), § 7a méně závažné odhazování odpadků (*nedskräpningsförseelse*) a § 8, 9 jiné trestné činy proti předpisům práva životního prostředí.

Nutno dodat, že ne všechna protiprávní jednání, jež mají dopad na životní prostředí a jež byla českým zákonodárcem zařazena do hlavy VIII. TZ sdružující trestné

⁹⁰ Viz ENPRO. Manual on Prosecuting Environmental Crime in the Baltic Region. Helsinky, 2010, s. 31.

⁹¹ Jde o autorkou provedený předklad a zobecnění názvů vycházející i ze seznamu trestných jednání proti životnímu prostředí uváděných ve statistikách Švédské národní rady pro prevenci kriminality (Brottsförebygganderådet – Brå).

činy proti životnímu prostředí, jsou obsažena v zákoníku životního prostředí. Švédský zákonodárce totiž volil odlišnou úpravu v případě trestných jednání směřujících primárně proti majetku či ochraně a bezpečnosti života či zdraví osob nebo jejich poklidného soužití jakožto objektu trestného činu, jež dopadají a ovlivňují objekt životního prostředí až sekundárně (např. týrání zvířat, zanedbání péče o zvíře). Úpravu těchto jednání tak ponechal v trestním zákoníku a hlavách věnujícím se např. obecnému nebezpečí, vyvolání škody nebo veřejnému pořádku.

4.4 Shrnutí

Hodnotíme-li švédskou úpravu v oblasti postihu environmentální kriminality, nutno konstatovat, že reflektuje ve značné míře jak charakter země jakožto státu a vysokou mírou ochrany životního prostředí (ustanovení jednání spočívajícího v odhazování odpadků jako trestný čin v § 7), tak základní právní principy a instituty, jež jsou skandinávskému právu vlastní. Tím je například dosud se uplatňující institut tzv. práva volného pohybu v přírodě (*allemansrätt*), kdy je komukoli umožněno procházet, nocovat či přebývat v přírodě (a to částečně i na soukromé půdě) a požívat darů volné přírody (ryby, plodiny), avšak jen do míry nepoškozující nebo nezabraňující užitku jiného, kdy toto překročení v závažné míře je již stíháno jako některý z trestných činů proti životnímu prostředí (viz TČ proti územní ochraně § 2a apod). Zároveň je třeba opětovně konstatovat, že švédská právní úprava oblasti ochrany životního prostředí plně odpovídá požadavkům mezinárodního práva i práva EU, kde je ostatně Švédské království i jedním z jeho hlavních tvůrců.

Za pozornost stojí i úprava systematiky a konstrukcí jednotlivých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí, neboť lze říct, že tato je provedena generálněji než úprava česká, když protiprávní jednání formuluje obecněji a podřazuje je do skupin pod názvy TČ jako je TČ proti ohroženým druhům (§2), již zmíněný TČ proti územní ochraně (§ 2a) nebo TČ provozování činnosti s dopadem na životní prostředí bez oprávnění (§ 4). Takto formulované skutkové podstaty je pak možné podle výše uvedených pravidel snáze naplnit a pachatele za ně stíhat. Tomu ostatně odpovídá i srovnání statistik v oblasti švédské a české environmentální kriminality, kdy zatímco ta česká se v současné době číselně pohybuje v řádech desítek hlášených a vyšetřovaných

trestných činů⁹², v případě úpravy švédské jde o čísla v řádech tisíců (jen za rok 2010 bylo dle Švédské národní rady pro prevenci kriminality *Brottsförebygganderådet* hlášeno 4150 trestných činů proti životnímu prostředí). Tomu ostatně napomáhá i zákonem uložená povinnost orgánů územní samosprávy i orgánů státní ochrany životního prostředí hlásit veškerá protiprávní jednání proti životnímu prostředí, o nichž se dozví. Vyšetřování se pak věnují speciálně proškolené policejní útvary a jednotlivci specializovaní na tento druh trestné činnosti.

Nicméně pravdou zůstává, že i přes takto široce nastavené skutkové podstaty a vysokou odbornost vyšetřovatelů zůstává míra objasněnosti tohoto typu kriminality poměrně nízká, když pouze jeden z deseti oznámených trestných činů proti životnímu prostředí vede k odsouzení. U pachatelů – fyzických osob je situace ještě horší, když při počtu cca 200 stíhaných osob jich nakonec za trestné činy proti životnímu prostředí je odsouzeno a potrestáno jen asi 5%.⁹³

Nejčastějším typem sankce v dané oblasti environmentální kriminality tak i vzhledem k výše uvedené zvláštní pozici státního zástupce zůstávají pokuty, jež jsou mnohdy státním zástupcem ukládány pachatelům právě proto, aby se podařilo vyhnout vleklým a nákladným soudním řízením a vzrostla tak jistota, že pachatel bude včasné a účelně potrestán. K zastavení stíhání uložením pokuty před soudním projednáním může dojít pouze se souhlasem pachatele. Nutno dodat, že pachatel projeví souhlas dosti často, neboť v opačném případě mu hrozí sankce mnohem vyšší (tresty odnětí svobody až 2 roky, v případě závažného charakteru trestného činu až 6 let).

⁹² Viz Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistická ročenka kriminality za rok 2010. Dostupné online. Cesta cslav.justice.cz, Infodata, Přehledy agend; viz <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>. Podobně i Libor Jarmič ve svém článku Trestní právo a ochrana životního prostředí uvádí, že za období 2000-2009 bylo z environmentálních trestných činů obžalováno celkem 452 osob, odsouzeno však za téže období bylo pouze 175 osob, a to při celkovém počtu obžalovaných/odsouzených 365 780/302 180 osob. Více viz Jarmič, L. Trestní právo a ochrana životního prostředí In Trestněprávní revue 9/2010, s. 269.

⁹³ Zdroje statistických dat viz The Swedish National Council for Crime Prevention (Brottsförebyggande rådet - Brå). Environmental crime; Statistic tables. *bra.se* [online]. 2011. [cit. 2012-12-21]. Dostupné z <http://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/crime-and-statistics/environmental-crime.html> nebo <http://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/statistical-tables.html>

Závěr

S ohledem na význam životního prostředí jakožto prostředí bezpodmínečně nutného pro život člověka i organismů je nasnadě dovodit, že takto důležitému veřejnému statku musí být poskytnuta nejvyšší míra ochrany, stejně jako musí být použity co nejúčinnější prostředky k jejímu zajištění. Takový stupeň ochrany lze poskytnout zejména prostředky práva. Dostatečné a účelné ochrany životního prostředí lze dosáhnout nejlépe stanovením nepříznivých právních následků protiprávního chování určitého subjektu, tj. uplatněním institutu právní odpovědnosti. Právní odpovědnost uplatňovaná k zajištění ochrany životního prostředí je čtverého druhu: odpovědnost za škodu, odpovědnost za ekologickou újmu, administrativněprávní odpovědnost a konečně i odpovědnost trestněprávní, jíž se tato práce věnuje. Faktem totiž zůstává, že ta nejúčelnější ochrana životního prostředí je zajišťována prostřednictvím odpovědnosti založené trestním právem, neboť trestní právo má společenský dopad nejtvrdší, když postihuje a kriminalizuje pouze nejzávažnější protisociální jednání, resp. jednání natolik společensky škodlivá, že k jejich zamezení již nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. V souvislosti s takto vyjádřenou zásadou subsidiarity trestní represe je pak zřejmé, že při zajištění ochrany životního prostředí budou využívány (a nutno dodat, že zpravidla již jsou) rovněž i ostatní druhy odpovědnosti na úseku ochrany životního prostředí se uplatňující, zejména druhý typ odpovědnosti vzniklé z deliktu, tedy odpovědnost administrativněprávní, jenž se i dle zákonem potvrzeného vztahu používá vůči trestní odpovědnosti subsidiárně. Nicméně, výjimečnost role trestní odpovědnosti u zajišťování ochrany tohoto statku nadále zůstává nezpochybnitelná.

Rostoucí preference a potvrzení uplatnění institutu trestní odpovědnosti na poli ochrany životního prostředí plyne i z postoje mezinárodního a evropského společenství vyjadřovaného vytvořením dokumentů jako je Štrasburská úmluva či směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí. Ač Česká republika má na tomto poli jisté nedostatky (zmíněnou úmluvu dosud neratifikovala), jde-li o požadavky EU vyjádřené uvedenou směrnicí, lze za současného stavu říci, že tyto Česká republika implementovala do svého právního řádu zcela. Máme nyní v našem právním řádu obsažen jak kompletní seznam směrnicí definovaných trestných činů postihujících

společensky nejzávažnější jednání proti životnímu prostředí, tak i institut trestní odpovědnosti právnických osob umožňující právnické osoby stíhat za téměř všechny trestné činy z této oblasti. Ovšem vzhledem k jeho relativně krátké době účinnosti nelze zatím říci, nakolik bude tento institut pro danou oblast a cíle účinný.

Co se týká právní úpravy trestných činů proti ŽP provedené v České republice, tato je v současné době sjednocena a zařazena pod jedinou hlavu VIII. trestního zákoníku, která tak pokrývá celkem 16 skutkových podstat TČ proti ŽP, čímž tak odráží a zdůrazňuje význam objektu životního prostředí, jež je mu v současné době českou společností přikládán. Je to výsledek vývoje probíhajícího zhruba čtvrt století, když první dvě dosti obecně formulované skutkové podstaty trestného činu poškození a ohrožení ŽP byly do trestního zákona zařazeny v r. 1989. Od té doby probíhalo jejich postupné zpřesňování a přidávání dalších speciálních skutkových podstat chránících jednotlivé složky životního prostředí, až vývoj dospěl k vytvoření samostatné hlavy trestního zákoníku a jejich podřazení pod ni. Z hlediska hodnocení proběhlého vývoje nelze říct, že by takto zvolenou cestou docházelo k naplnění zákonodárcem zamýšleného cíle odrazení pachatelů a jejich tvrdšího postihu, když současná kazuistická úprava a formulování definičních znaků skutkových podstat bez ohledu na aplikační praxi, přispěly spíše k tomu, že výrazně poklesl počet zahájených stíhání těchto trestných činů i počet jejich projednávání před soudem. Takovéto výsledky bohužel neznamenaají, že by v jednotlivých skutkových podstatách vymezené trestné činy nebyly páchány, nýbrž spíše svědčí o tom, že v první řadě nejsou ani oznamovány. Jde tedy spíše o formu kriminality latentní. Pokud oznámeny jsou, je jejich spáchání konkrétnímu pachateli značně obtížně dokazováno. Jistě k tomu přispívá i fakt, že environmentální kriminalita je oblast poměrně specifická, kde se trestněprávně relevantní následek projevuje až po určité době a kde dosud, zřejmě i v souvislosti s nízkým zájmem veřejnosti o tuto problematiku, nedošlo k odpovídajícímu vyškolení nových odborníků, ani k dostatečnému proškolení kriminalistů, jimž tento typ trestné činnosti do působnosti připadl.

Nutno tedy konstatovat, že ač je právní úprava trestných činů proti životnímu prostředí v českém právním řádu z hlediska unijních požadavků kompletní, vykazuje zejména s ohledem na aplikační praxi stále určité nedostatky, na něž je nutno zaměřit pozornost.

Prvním takovým nedostatkem je již zmíněná problematika dokazování, kde je často evidentní poškození či ohrožení některé ze složek životního prostředí i tohoto prostředí jako celku a kde je dokonce patrná i osoba pachatele, jejíž jednání k tomuto následku vedlo, avšak prokázat příčinnou souvislost mezi těmito dvěma prvky je mimořádně náročné a s ohledem na současný stav odbornosti kriminalistů věnujících se této problematice téměř nemožné. Vyřešit tento problém by mohla pomoci cesta formou stanovení konkrétního následku. Nastane-li zaviněným jednáním pachatele a bude-li tato zaviněnost ve vztahu k tomuto konkrétnímu následku prokázána, bude dostatečně prokázána i příčinná souvislost mezi jednáním pachatele a způsobením poškození nebo vyvoláním ohrožení životního prostředí nebo některé jeho složky a pachatel tak bude moci být za daný trestný čin dále stíhán a souzen.

Nicméně ani výše představený návrh nepovede zřejmě k poklesu páčání environmentální kriminality obecně, neboť za současného stavu jak praktické aplikace skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí, tak i druhu a výše za ni ukládaných sankcí nezdá se býti dostatečně silným prostředkem k tomu, aby pachatele od této trestné činnosti odradil. Neboť při uplatnění prosté ekonomické teorie volby mezi ziskem dosaženým právním a protiprávním jednáním, je zřejmé, že při současné, ač několikrát upravované, ale stále ještě relativně nízké sazbě hrozících trestů, je pro pachatele protiprávní jednání nadále výrazně výhodnější. K odstranění tohoto stavu bylo by mohlo napomoci opětovné přehodnocení druhu a výše trestů ukládaných za tento mimořádně závažný druh protisociálního jednání.

Dalším, v čase stále patrnějším, nedostatkem stávající podoby platné právní úpravy je její výrazná kazuistika. Tento stav nepochybně částečně plyne i z postupného přizpůsobování českého právního řádu evropským požadavkům na kriminalizaci nových druhů protisociálního jednání proti životnímu prostředí. Zajistit životnímu prostředí a jeho složkám účelnou a komplexní ochranu je také výsledkem původního záměru zákonodárce, jenž jím byl vyjádřen při koncipování podoby nového trestního zákoníku. Původní záměr je zcela jistě záhodno ocenit, ovšem následně proběhlým hodnocením informací z kriminalistických i soudních statistik vyplývá, že to byl krok spíše opačným směrem, když při srovnání nápadu trestné činnosti proti obecným skutkovým podstatám TČ proti životnímu prostředí z doby krátce po jejich začlenění do

textu zákona a z doby po jejich zpřesnění a přeformulování provedeném trestním zákoníkem vyplývá propad takového nápadu v řádech stovek případů.

Ač je zdroj tohoto problému, tj. výrazná kazuistika, problémem poměrně obtížně řešitelným, potenciálně možným řešením by mohla být cesta formou zobecnění specializovaných skutkových podstat např. na úroveň objektů jednotlivých složek, k nimž by pak obecné skutkové podstaty vytvořily subsidiární doplněk a společně by pak komplexně pokryly protiprávní jednání proti objektu životního prostředí. Nicméně, je třeba dodat, že i když by toto řešení pravděpodobně odstranilo komplikovanou aplikaci a snad i poněkud pozvedlo značně nízkou statistiku stíhaných a soudně projednávaných činů, nelze doufat, že by bez zapojení řešení představených v předchozích odstavcích došlo i k navýšení počtu pachatelů za tento typ trestné činnosti odsouzených, neboť stávající problémy složitosti a náročnosti prokazování příčinné souvislosti i vysoké míry latence tím zůstanou nadále neřešeny.

K výše nastíněnému řešení lze čerpat inspiraci ze švédské právní úpravy, jež je stabilně považována za jednu z nejlepších, a tedy i nejdokonalejších, vzhledem ke kvalitě životního prostředí a indexu udržitelnosti rozvoje této země. Švédské království má trestné činy proti životnímu prostředí upraveny téměř jednotně v kodexu práva životního prostředí nazývaného zákoník životního prostředí. Tato ucelenost, stejně jako zobecnění definičních znaků skutkových podstat, zejména jejich podřazením pod samostatná ustanovení věnující se zajištění konkrétního druhu ochrany (např. TČ proti územní ochraně ŽP) nebo ochrany konkrétní složky ŽP (např. TČ proti ohroženým druhům), vede spolu s výraznou odborností specializovaných policejních útvarů k tomu, že nápad prošetřované trestné činnosti je několikanásobně vyšší. Švédské království navíc na pachatele tohoto typu trestné činnosti působí i výrazně odstrašujícími prostředky trestních sankcí. Trest odnětí svobody zde může stihnout pachatele i ze strany našimi úřady téměř neregistrovaného jednání v podobě znečišťování životního prostředí formou odhazování odpadků. K odrazení pachatelů této trestné činnosti, a to jak fyzických, tak i právnických osob, výrazně napomáhá i značně vysoce nastavená hranice sazeb peněžitých pokut, u PO kvůli jejich možnostem a charakteru tvořících zvláštní typ trestu, företagsbot = firemní pokuty. Tyto sankce mohou být totiž uloženy státním zástupcem již v průběhu trestního stíhání, a tím tak přispívat k rychlejšímu a účelnějšímu postihu, jež zpravidla bývá pro pachatele mnohem výhodnější než vleklé

a nákladné soudní řízení se všemi jeho dopady na pachatelovo jméno a pověst (zejména u právnických osob), a proto v případě možného výběru častěji volené. Nutno však uvést, že i přes poměrně úspěšně nastavený systém švédské trestní odpovědnosti, rovněž i zde se v případě soudního projednávání objevují problémy s dokazováním příčinné souvislosti. Lze tedy říci, že dokazování příčinné souvislosti je problémem u trestněprávní odpovědnosti vyskytujícím se mezinárodně, jenž pravděpodobně plyne ze specifick a abstraktnosti pojmu životního prostředí, jehož ochranu tento institut v daném případě zajišťuje.

Při zhodnocení úpravy, funkce a výsledku působení platné právní úpravy trestní odpovědnosti v České republice lze vyvodit, že i přes rozsah jí pokrytých protiprávních jednání a rozšíření okruhu subjektů o právnické osoby s její pomocí stíhatelných zůstává míra jejího praktického uplatnění nepoměrně nízká. Realitou tedy bohužel i nadále zůstává skutečnost, že význam objektu životního prostředí si uvědomují mnohem více odborníci a zákonodárce než obyčejní občané.

Seznam zkratek

CITES	Washingtonská úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin – Sdělení FMZV č. 572/1992 Sb.
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
ES	Evropská společenství
FO	fyzická osoba
LZPS	Listina základních práv a svobod
OČTR	orgány činné v trestním řízení
PO	právnícká osoba/y
PřZ	zákon č. 200/1992 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších právních předpisů
Sb.	sbírka zákonů
TČ	trestný čin
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnost právnických osob a řízení proti nim
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších právních předpisů
Ústava	Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb.
ŽivPZ	zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů
ŽP	životní prostředí
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Použitá literatura

Knižní publikace

DAMOHORSKÝ, Milan a kolektiv. *Právo životního prostředí*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010. 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7.

DAMOHORSKÝ, Milan. *Trestněprávní problematika ochrany životního prostředí (Závěry a shrnutí projektu GA ČR – 407/00/1705)*. Praha : Univerzita Karlova. 2002. ISBN 80-85889-42-0.

FENYK; Jaroslav. HÁJEK, Roman. STRÍŽ, Igor. POLÁK, Přemysl. *Trestní zákoník a trestní řád – Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. 1. vydání. Praha : Linde. 2010. ISBN 978-80-7201-803-1.

FILIPEC, Josef a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 4. vydání. Praha : Academia. 2007. ISBN 978-80-200-1446-7.

FAURE, Michael; HEINE, Günter. *Criminal Enforcement of Environmental Law in the European Union*. 1. vydání. The Hague : Kluwer Law International. 2005. 187 s. ISBN 90-411-2337-7.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3., rozšířené vydání. Praha : Aleš Čeněk, 2004. 343 s. ISBN 80-86473-85-6.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5., upravené vydání. Praha : Aleš Čeněk, 2009. 312 s. ISBN 978-80-7380-233-2.

HAVRÁNEK, Jaromír a kolektiv. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha : Aleš Čeněk, 2008. 501 s. ISBN 978-80-7380-104-5.

HENDRYCH, D. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. Vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. 826 s. ISBN 978-80-7179-254-3.

HENDRYCH, Dušan a kolektiv. *Právní slovník*. 3. Podstatně rozšířené vydání, Praha : C. H. Beck, 2009, 1481 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

CHMELÍK, Jan a kolektiv. *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení*. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2005. 215 s. ISBN 80-7201-543-5.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha : Leges, 2009. 896 s. ISBN 978-80-87212-24-0.

JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha : Leges, 2010. 904 s. ISBN 978-80-87212-49-3.

- JELÍNKE, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. 1. vydání. Praha : Linde, a.s., 2007. ISBN 978-80-7201683-9.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-028-1.
- Ottův slovník naučný. Sedmý díl*. Praha : J. Otto, 1893. s. 207–208.
- NOVOTNÝ, Oto, VOKOUN, Rudolf, ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní právo hmotné 2. díl. Zvláštní část*. 6. vydání, Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 600. ISBN 978-80-7357-509-0.
- PEKÁREK, Milan, JANČÁŘOVÁ, Ilona a kolektiv. *Právo životního prostředí. I. díl*. 2., přepracované vydání, Brno : Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4926-0.
- PRCHALOVÁ, Jana. *Právo životního prostředí*. 1. vydání. Praha : Vysoká škola manažerské informatiky a ekonomiky, a.s., 2010. ISBN 978-80-86847-43-6.
- STEJSKAL, Vojtěch. *Trestněprávní odpovědnost na úseku ochrany životního prostředí*. Monografie. Praha : Univerzita Karlova. 2002. ISBN 80-85889-42-0.
- SOLNAŘ, Vladimír. FENYK, Jaroslav. CÍSAŘOVÁ, Dagmar. VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha : Novatrix. 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
- ŠÁMAL, Pavel a kolektiv. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck. 2012. ISBN 978-80-7400-428-5. 2500 s.
- ŠÁMAL, P., VOKOUN, R., NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v zákonech po 1. 1. 2010*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012. 144 s. ISBN 978-80-7357-960-9.
- ŠTURMA, Pavel. TOMÁŠEK, Michal. *Nové jevy v právu na počátku 21. Století. III. Proměny veřejného práva*. 1. vydání. Praha : Karolinum. 2009. ISBN 978-246-1662-9.

Odborné články

- Bahýľová, Lenka. MEAs a trestněprávní ochrana životního prostředí v ČR (vybrané aspekty). *Trestní právo* 11/2010. s. 5-8.
- Hanák, Jakub. *Ochrana životního prostředí v trestním zákoníku – několik poznámek*. In *Trestní právo* 11/2010. s. 13-17.

- Jarmič, Libor. Trestní právo a ochrana životního prostředí In *Trestněprávní revue* 9/2010. s. 269-306.
- Nováčková, Soňa. Nový návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (a jeho srovnání s návrhem zákona, který byl v roce 2004 zamítnut). In *Trestněprávní revue* 4/2011, s. 95.
- Rada, Tomáš. Nedostatky trestněprávní odpovědnosti na úseku ochrany půdy v České republice – absence trestní odpovědnosti právnických osob? In Dávid R., Neckář J., Sehnálek D., (Editors). COFOLA 2009: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno : Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4821-8.
- Ryland, Diane (2009) Protection of the environment through criminal law: a question of competence unabated. *European Energy and Environmental Law Review*, 18 (2). pp. 91-111. ISSN 0966-1646.
- Slunečko, Petr. Trestní zákon a příroda In *Trestněprávní revue* č. 6/2011. s. 25-27.
- Staněk, Jiří. Jak posuzovat trestný čin pytláctví? In *Trestněprávní revue* 9/2012. s. 202-204.
- Stejskal, Vojtěch. Nová komunitární trestněprávní ochrana životního prostředí na obzoru In *České právo životního prostředí* 1/2007.
- Stejskal, Vojtěch. Nový trestní zákon 2010 In *České právo životního prostředí* 1/2009.
- Stejskal Vojtěch. Trestněprávní ochrana životního prostředí v evropském komunitárním právu těsně před cílem? In *České právo životního prostředí* 2/2008.
- Šámal, Pavel. K některým obecným otázkám trestní odpovědnosti právnických osob. In Vanduchová, M., Hořák, J. a kolektiv autorů. Na křižovatkách práva. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 255-282.
- Šámal, Pavel. K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. In *Bulletin advokacie* 11/2011. s. 19.
- Tichá, Tereza. Trestněprávní ochrana životního prostředí – zásadní vývoj v evropském právním prostředí In Průchová, I. Aktuální otázky práva životního prostředí. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2005. s. 76-82.
- Vantuch, Pavel. Nedostatečná škodlivost činu a možnost zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby In *Trestní právo* 4/2010. s. 11-19.
- Zicha, Jiří. Pokorná, Lenka. Nová úprava některých skutkových podstat trestných činů proti životnímu prostředí. *Trestněprávní revue* 4/2012. 2012. s. 79-85.

Ostatní dokumenty

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 167/2008 Sb., o předcházení ekologické újmy a o její nápravě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008, o trestněprávní ochraně životního prostředí

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/35/ES ze dne 7. září 2005 o znečištění z lodí a o zavedení sankcí za protiprávní jednání

Důvodová zpráva k hlavě VIII. trestního zákoníku – Trestné činy proti životnímu prostředí – § 291 až 306:

Internetové stránky

Koncepce boje s kriminalitou páchanou na životním prostředí. 2002. [cit. 2012-12-01].

Dostupné z http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2001/ziv_pros.html

Pašková, K. Obrazem: Deset nejhorších ekologických katastrof. *Týden.cz* [online]. 28.

5. 2010. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/den-d-obrazem-deset-nejhorsich-ekologickych-katastrof_170432.html

Veřejný statek. Výkladový slovník environmentálních pojmů. *Enviweb.cz* [online].

2003-2012. [cit. 2012-02-02]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/eslovník/250>

<http://www.mvcr.cz/clanek/recenze-trestni-odpovednost-pravnickych-osob.aspx>

Odpovědnost. Slovník spisovné češtiny online. 2012. [2012-11-21]. Dostupné z <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php>

Böhmová, K. Vláda schválila novelu na ochranu zvířat proti týrání. *eagri.cz* [online]. 4. 1. 2012. [cit. 2012-12-08]. Dostupné z http://eagri.cz/public/web/mze/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/x2012_vlada-schvalila-novelu-zakona-na-ochranu.html

Lhotský, M. Novela trestního zákona a trestní odpovědnosti právnických osob. *vakinfo.cz* [online]. 29. 11. 2012. [cit. 2012-12-15] Dostupné z <http://www.vakinfo.cz/legislativa/novela-trestniho-zakona-a-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob/view>

Policie ČR. Celková kriminalita za období od 1. 1. 2012 do 30. 10. 2012. *policie.cz* [online]. 2010. [cit. 2012-12-15]. Dostupné z <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>

International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL). [cit. 2012-12-04]. Dostupné z [http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-\(MARPOL\).aspx](http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Prevention-of-Pollution-from-Ships-(MARPOL).aspx)

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES). [cit. 2012-12-06]. Dostupné z http://www.mzp.cz/cz/umluva_o_mezinarodnim_obchodu

Environment. *europa.eu* [online]. 2012. [cit. 2012-12-12]. Dostupné z http://europa.eu/legislation_summaries/environment/index_en.htm

Šestý akční program pro životní prostředí. *europa.eu* [online]. 1. 9. 2011. [cit. 2012-11-19]. Dostupné z http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/environment/128027_cs.htm

Policie ČR. Statistické přehledy kriminality za 2011. *policie.cz* [online]. 2010. [cit. 2012-12-27]. Dostupné z <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2011.aspx>

Ministerstvo vnitra, Odbor bezpečnostní politiky. Aktualizovaná Koncepce boje s kriminalitou páchanou na životním prostředí v působnosti resortu vnitra. *mvcr.cz* [online]. 18. 1. 2007. [cit. 2012-12-18]. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/index.html>

The Swedish National Council for Crime Prevention (Brottsförebyggande rådet - Brå). Environmental crime. *bra.se* [online]. 2011. [cit. 2012-12-21]. Dostupné z <http://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/crime-and-statistics/environmental-crime.html>

The Swedish National Council for Crime Prevention (Brottsförebyggande rådet - Brå). Statistical tables. *bra.se* [online]. 2011. [cit. 2012-12-21]. Dostupné z <http://www.bra.se/bra/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics/statistical-tables.html>

The Penal Code. *regeringen.se* [online]. 2012. [cit. 2012-12-21]. Dostupné z <http://www.regeringen.se/content/1/c4/15/36/d74ceabc.pdf>

Ari-Matti Nuutila: Corporate Criminal Liability in Sweden – On the way to an alternative criminal liability in summary procedure. In Antonio Fiorella & Alfonso Stile (eds.): Corporate Criminal Liability and Compliance Programs (Rome 2012), s. 20. Dostupné online z <https://sites.google.com/site/arimattinuutila/2012-corporal-criminal-liability-sweden>

Helsinki Commission. Manual on Prosecuting Environmental Crime in the Baltic Sea Region. ENPRO [online]. 8. 9. 2011. [cit. 2012-12-21]. Dostupné z http://meeting.helcom.fi/c/document_library/get_file?p_l_id=18816&folderId=1365574&name=DLFE-46433.pdf

Yale University. EPI Rankings. *epi.yale.edu* [online]. 2012. [cit. 2012-12-22]. Dostupné z <http://epi.yale.edu/epi2012/rankings>

Gola, P. EPI index 2012: Česko je 18. ekologicky nejvyspělejší zemí. *finance.cz* [online]. 20. 7. 2012. [cit. 2012-12-22]. Dostupné z <http://www.finance.cz/zpravy/finance/359046-epi-index-2012-cesko-je-18-ekologicky-nejvyspelejsi-zemi/>

Swedish Penal Code. *regeringen.se* [online]. 2012. [cit. 2012-12-23]. Dostupné z <http://www.regeringen.se/content/1/c4/15/36/d74ceabc.pdf>

Brottsbalk. *lagen.nu* [online]. 2012. [cit. 2012-12-24]. Dostupné z <https://lagen.nu/1962:700>

Miljöbalk. *lagen.nu* [online]. 2012. [cit. 2012-12-24]. Dostupné z <https://lagen.nu/1998:808>

Sweden's environmental policy in the EU. *government.se* [online]. 27. 2. 2012. [cit. 2012-12-23]. Dostupné z <http://www.government.se/sb/d/2951/a/17125>

Úřední věstník Evropské Unie. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí. *euro-lex.europa.eu* [online]. 2012. [cit. 2012-12-25]. Dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0028:0037:CS:PDF>

Trestněprávní ochrana životního prostředí. *europa.eu* [online]. 13. 6. 2009. [cit. 2012-12-25]. Dostupné z http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against organised_crime/ev0012_cs.htm

AKTUALIZACE: Trestněprávní ochrana životního prostředí. *euroskop.cz* [online]. 24. 11. 2008. [cit. 2012-12-25]. Dostupné z <https://www.euroskop.cz/8452/9570/clanek/aktualizace-trestnepravni-ochrana-zivotniho-prostredi/>

Environmental Crime. *europa.eu* [online]. 7. 3. 2012. [cit. 2012-12-25]. Dostupné z <http://ec.europa.eu/environment/legal/crime/index.htm>

Zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. *eur-lex.europa.eu* [online]. 12. 10. 2010. [cit. 2012-12-25]. Dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0581:FIN:CS:PDF>

Summary

This thesis aims to give a brief overview of the current state of legislation related to the criminal liability in environmental law in the Czech Republic. The whole work consists of four main parts. The first part describes basic terms of the topic and gives a basis for a deeper analysis of the issue. It defines what is meant by the term environment, its protection and by the term legal liability. The procedures of the establishment of legal liability and the functions which can be found within it are mentioned too. The second part deals with the role that all kinds of legal liability play in the field of the environmental law. It specifies criminal liability by contrasting it with other kinds of legal liability used in this field, such as liability for environmental damage, liability for damages and administrative liability. The third part then gives a deeper insight into the actual topic of this work since it closely specifies criminal liability. First, the international and European background given by multinational environmental agreements and the European Directive 2008/99/EC is introduced, then history of the development of the criminal liability legislation in the environmental law is presented and finally, the detailed description of the current legislation captured in the Chapter VIII. of the Criminal Code is provided. This overview is completed by the evaluation of the current, a bit disintegrated, legislation; a few remarks regarding improvement of this state are mentioned too. The description of the current criminal liability legislation in the environmental law is concluded by brief information about the application of the criminal liability of legal persons. The fourth and the last part of this work aims to provide an international dimension of the criminal liability legislation. Through a short characterization of the Swedish regulation of the criminal liability in the environmental law and by a comparison of the Swedish and Czech legislation on this topic it summarizes its similarities and finds out common weaknesses. The conclusion therefore, apart from the summarization of the ascertained findings and their evaluation, also points out the most significant weak points in current state of the Czech criminal liability legislation in the field of environmental protection and provides some suggestions for their elimination.

Abstrakt

Tato práce pojednává o právní úpravě trestní odpovědnosti v právu životního prostředí v České republice. Jednotlivé části se věnují vymezení základních pojmů problematiky, roli, jíž při zajišťování ochrany životního prostředí hrají sankce a dále jejich podstatnému zdroji, institutu trestněprávní odpovědnosti, uplatňované jak u fyzických, tak již i u právnických osob. Trestní odpovědnost fyzických osob je rozebírána blíže, z hlediska vývoje a popisu platné právní úpravy, včetně zhodnocení tohoto stavu a případných návrhů do budoucna. Závěrem se práce věnuje popisu švédské právní úpravy trestní odpovědnosti uplatňované na úseku ochrany životního prostředí a srovnání této úpravy s právní úpravou českou.

Abstract

This thesis describes the current state of criminal liability legislation in Czech environmental law. Relevant parts of the work focus on defining the frame for this topic through its essential terms, they also focus on the role played by sanctions in the area of environmental protection and furthermore they focus on one of their constitutive source, criminal liability of natural and legal persons. Special focus is given to criminal liability of natural persons, particularly on the evolution and description of the current state of legislation, the evaluation and *de lege ferenda* suggestions included. Lastly the text describes present Swedish criminal liability legislation in the field of the environmental protection and compares it with Czech legislation.

Název práce v angličtině – Criminal Liability in Czech Environmental Law

Klíčová slova – Key words

Trestněprávní odpovědnost – Criminal Liability

Právo životního prostředí – Environmental Law

Ekologická kriminalita – Environmental Crime